

В Наше Власотинце

Број 5, септембар 2014. године - Часопис власотиначке библиотеке

554
659.3 (497-11)

ТЕМА БРОЈА

ДРУШТВЕНЕ ПРОМЕНЕ У СЕЛИМА
НА ПОДРУЧЈУ ЗЕМ. ЗАДРУГА ПКБ
- ВИНАРСКА У ВЛАСОТИНЦУ

Стране 4-7

ВЛАСИНА ЈЕ ОСТАВИЛА ПУСТОШ

Стране 8-9

ВЛАСОТИНЦЕ, САКРИВЕНО ИЗМЕЂУ
НАЈСТАРИЈИХ ПЛАНИНА НА БАЛКАНУ

Стране 10-11.

ИНТЕРВЈУ: Саша Грујић

САМО УПОРАНИ И ПОСВЕЋЕН
РАД ДОНОСЕ РЕЗУЛТАТЕ

Стране 12-13

(НЕ)ЗАБОРАВЉЕНИ ПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ

Пет година од рехабилитације Драгише Цветковића

Стране 21-22

КАДА НАМ ЈЕ НАЈТЕЖЕ НАЈБОЉИ СМО

Поштовани пријатељи, ево нас, на нашу радост, са петим бројем Нашег Власотинца, мада смо претходни број били најављивали као последњи. Наиме, када смо по његовом изласку, верујући да ту стављамо тачку на нашу жељу да одржимо тек покренути, и тако потребан, часопис, то и рекли на представљању, пред препуном галеријом Библиотеке, јавила се госпођа Љиљана Павић и понудила да она и њен супруг Синиша помогну штампање наредна два броја. Озарени том њиховом добротом, на шта им се овом приликом најискреније захваљујемо, потрудили смо се да нови број буде што садржајнији и интересантнији.

Зато, од овог броја дајемо већи простор завичајним песницама, а неким смо се „ангажованим“ текстовима, попут оног о доктору Семенову, потрудили да подстакнемо неке иницијативе и подржимо добре намере неких племенитих људи. Није џаба речено „чини добро, добру се надај“, те се и ми надамо да ће наши поштени напори да осигурамо излажење часописа и жеља да га начинимо препознатљивим обележјем Власотинца, бити награђени неспорним финансирањем кроз општинско програмско буџетирање.

Како буде да буде, једино заједно са вама, уважени читаоци и вредни сарадници, можемо то да постигнемо, те вас и овај пут позивам да појачамо сарадњу, јер само усаглашеним и искреним напорима можемо стварати историју свога места и себи обезбедити трајање у њој.

(п.с. Као уредник који је спреман да прими похвале за покретање и одржавање часописа, истом сам снагом спреман да истрпим оправдане критике и препоруке како би се побољшао његов садржај и технички изглед; зато сам дужан да се извињим за грешку која се покрала на насловној страни у претходном броју. Наиме, уместо да у штампу оде исправљена верзија, грешком је пуштена претходна, у којој дну стране уместо да пише Богојављењско пливање, најпосећенија манифестација стаји Бојојављењско пливање, најпосећенија манифестација. Надам се да ћете уважити ово објашњење и извињење, коначно тек се уходавамо, несигурни колико ће да траје наша (пре)амбициозна замисао – одржати часопис.)

ДРВЕНИ ПИЈАЦ

Дрвени, Дрвен или Дрварски пијак, односно трг који данас носи име револуционара и првоборца Драгољуба Петковића Столета (сада познатији као Сквер), и даље је једна од најфреквентнијих тачака наше вароши. Мада је у многоме изгубио од важности коју је некада имао, он је и сада чвориште где се спајају четири веома прометне улице, или, ако неко тако више воли, развође је путева који се одатле зракасто шире ка некадашњим махалама, или, сада, ка жељеним одредиштима.

Можемо, са пуно права, веровати да је баш ту, или

можда стотинак метара навише, ка Каменици, Илија Стрелча одржао онај свој чувени, опроштајни говор Власотинчанима (1807, после неуспешно вођене буне против Турака): „Само, Власотинчани, да знате, наш ће траг остане, керови га неће могу полижу. По мој траг ће дојде други, по његов трећи, по његов четврти... што ми не могамо – неки ће може... Кој ће тај да буде? Кад ће дојде? Ја тој не знам. Ал да ће Јужна Морава да буде слободна ја тој знам, ко што вас сад гледам...!“ (Из романа Војвода од Лесковца, Ивана Ивановића)

Ово тврдимо с пуно сигурности, јер одмах ту, у непосредној близини, по мишљењу др Видосаве Стојанчевић, налазила се Завидинска механа, око које се је касније раширило насеље: „У литератури се наводе подаци о популационом и насеобинском развоју најстаријег дела насеља Власотинца углавном од краја 18. века, у доба развијеног феудалног турског система... на оном земљишту на којем се данас налази 'Пешкина мала', у доњем крају Каменице... Зачетак старе власотиначке 'чаршије', како се у литератури помиње, представљала је стара 'завидинска механа', а у центру вароши били су затечени остаци старе турске жкуле' са 'пушкарницама'“. (Из Лесковачког зборника 24, Власотинце после ослобођења од Турака (1878-1890))

Та се механа, у време које памти наш сарадник Јован Ј. Митровић-Мирачија, звала Шопскаа кафана. Ту су се окупљали дрвари, печалбари и остали радан свет, да погоди работу, да наплати урађено, да попију за успешну погодбу. Данас ту завија долина која од Китке јури ка данашњем Горњем подруму, близу Буке. А ту, опет, преко пута, била је, наводно, Турска кула, налик оној у којој је данас смештен Завичајни музеј. То нам изгледа сасвим логично, јер пут према Црној Трави и даље ка Софији, ишао је данашњом Каменицом, преко Јастрепца, Лопушње и Бистрице... Већ цитирана др Видосава Стојанчевић, у истом раду наводи и следеће: „Из турских писаних извора и сачуваних народних предања сазнаје се да је и Власотинце, као и друга суседна ждербенџијска села, у рано турско доба имало 'карауле', једну подигнуту, као војно осигурање путева, путника и робе, на месту испод виса званог 'Китка' и другу 'под Горином' на Власини.“

Низ данашњу улицу Милорада Величковића, рекли бисмо до скоро, текао је Каменички поток, посред Пешкинске махале, а у кишна времена је плавио имања и наносио штете. Седамдесетих година 20. века поток је каналисан и усмерен правцем који смо раније навели. Кад смо код кафана, да напоменемо још две које су биле ту, тик уз Дрвени пијак – Тренкина, одмах изнад, према Каменици, с леве стране и Станојина, педесетак метара на правцу ка Лесковцу.

Шездесетих година 20. века, сећа се Властимир Лале Ђокић, скидана је калдрма и уместо ње стављана

коцка на путу ка Лесковцу, а у чаршију „од Дилберци до Видосавци“. Уствари, коцка је, по причи Бранка Димића, постављана од Мезинци, на самом улазу у варош, до изласка из ње, код Стојадинову кафану: „Коцку су постављали локални калдрмџије,“ тврди он, камен 'гранодиорит' (илити гранит) је копан у мајдану Полом, испод Бистрице. Једним мањим делом довожен је камет 'дацит' из Моминог камена. Превожен је камионима, а био је организован и добровољни рад. После тога коцка је била постављана и у попречним улицама“.

Данас је коцка у малом броју власотиначких улица остала, али у оној која води ка Каменици још увек одолева пред најездом све присутнијег асфалта. Остаје, чини нам се, као реликт старог, непоновљивог времена, којег се увек сећамо са симпатијом. И баш ту, како нам неизбежни историјски подаци говоре, зачеци су индустријализације Власотинца. Призивајући сећање, Лале Ђокић нам прича како је Столарска радионица (из које је касније изникло Беско, била смештена у Пешкинско имање, Металска радионица (из које је касније израстала Машинска индустрија "Милош Диманић") била је у Кованџијски дућани, јорганџијска-кројачко-ћурчијска задруга (од које се касније развио Текстилни комбинат Власинка) кренула је са радом у локалу преко пута Сата, али када се Беско преселио у штале сточарске задруге, где је и данас, она је дошла на његово место. Одатле је, врло брзо, прешла у стари житни магацин, на Насипу, односно на путу за Лесковац. „Занатлије су се удруживале, каже он, према директивама петогодишњих планова, у ентузијазму послератне изградње и тако су постали носиоци привредног развоја читавог краја. Како им се проширивала делатност и растао обим посла, запошљавао се све већи број људи и јављала се потреба за проширењем пословног простора, па су тако измештани по ободима града.“

Од других привредних активности тога доба, крај Дрвене пијаце, вреди поменути млин Бошковића, поткиваче Живковића (Швабу) (стотинак метара на путу ка Лесковцу) и Сеизовића (преко пута Мале пијаце), пекару у локалу Боже Пешкића (на самом лакту кад се од Сквера савије ка чаршији). Данас су на том потезу смештени искључиво трговачки локали разних намена и кафанице, док су се производне делатности преселиле негде другде. Сада се тек петком (на пијачни дан, који је као такав важио и у времену о којем пишемо – установљен је 1882. године) могу видети ћумурџије (као и некада, углавном из Равне Горе и Црне Баре) како износе свој еспап на продају. Трг који је некад био Дрвени пијак данас је више аутобуска и такси станица и окупљалиште одакле се креће према селима изнад Каменице (Јастребац, Самарница, Равна Гора, Лопушња, Бистрица, Дадинце, Градиште).

А у оно време, слушамо са пажњом излагања наших информатора, на том је месту врло од живота, петком нарочито: „Дрва су у влачези (слогове), односно на предњим колима, довлачена воловском или коњском запрегом, или на магарцима са самарима. Изрека "Натоварија се ко брезовачко магаре" вероватно је настала у том времену, јер су се мучени планинци трудили да што већи товар довуку, да могу, кад га продају, да купе шећер, сол, гас, зејтин, да ушпарају неку пару да порез намире. Они који нису имали чиме да превезу товари, носили су нарамке на леђима. Углавном је

то био неки жграњак и сучке', али је и таква роба имала своје муштерије. Њих су најчешће носили по кућама, мада су и на пијаци имали своја места. Пијачним данима ту су били и дрво-сече, а у јесен и зиму готово се свакодневно могао наћи неко од тих који су чекали 'ангажман', и зато увек носили са собом тестере, ногаре, секире и бичкије.

Данашњим улицама Милорада Величковића и Ђуре Ђаковића биле су испрезане краве и коњи, да одморе, а дрвари су чекали муштерије. Ту где се сада налази мали парк са спомеником, била је ширина где су се сабирале још и ћурмурије и кречари (који су долазили из Крчимира). Ђумур се куповао на велико, а често и по наруџбини, за ковачнице, поткивачнице и кафане. Где је пуно људи ту је и могућност добре зараде – пекаре су печке сомун и бурек, а симиције су у корлама износиле симици и ишли "на ноге" муштеријама.

"Нема ништа поблаго него кад купиш једно симиче па га напуниш с алву", говори са сетом Лале Ђокић.

"Код Бошковића и Великића кувана су јела у казанима, па кад би гладни невољници зарадили коју пару могли су тамо да оду да једу. Још ако попију неку, дешавало се да се дома врну без паре", казује нам Бранко Димић.

Прилику да пазарним даном зараде нису пропуштали ни пецароши, наши саговорници памте Миле Шипу, Трајка Шелиног, Деку Калемара, Гуте Белиног... који су своје улове носили по пијаци и продавали. Али, још су неки користили пијачни дан, а у сезонама а свакодневно, да дођу и продају једино што имају – своју снагу. Ту, на Дрвеном пијацу долазили су надничари и печалбари, као на својеврсну берзу рада. Друга, слична, била је стоинак метара ниже, преко пута Мале пијаце, "код Лиму Чучку".

"Газде су бирале надничаре по снагу, а мотике по оштрину. Не ретко знали су да кажу: 'Добар си муж ал ти слаба мотика'", преноси нам Јова Мирачија своја сећања. "Копало се за кило брашно, а газдама је и тој много било па 'забраве' да донесу једење на време, а кад га донесе тој будне неки редак чорбуљак и бајат леб", допуњује га Бранко Димић. "Дешавало се, додаје он, да газде буду и протепане због тој понижавања и због малечке дневничке."

Овде се присећамо приче о газди који је својим надничарима, који су му окопавали виноград, па сели да мало одморе, говорио да док одмарају преносе камење, не би ли очистили слоге. Лале Ђокић памти и ове згоде везане за печаловнике: "У то доба познати привредник, Врбан је имао обичај да каже: 'Дете, нема ти друго, ил це уклопиш, ил це утопиш'. А они што погађају печаловину, пре него што крену у печалбу, нагласили су се: 'Кесер ка к'к, па ај на аргатл'к'".

Да нагласимо још и ово – од Мале пијаце према Буки (Горњем подруму), с друге стране долине, била је сточна пијаца. Дакле, све је било ту у кругу од сто-двесто метара. Осим тог извора (Бука), добро је знати, педесетак метара ниже био још један: Бисина бука, преко пута Мале пијаце, према Шушулинској мали. За воду су ишле углавном жене, са тестијама и кофама, а често су знале да се "забаве, никако да стигну да се изорате". Не каже се џаба: "Расторокале се ко жене на Буку". Код Каменитог моста, у времену о којем овде пишемо, био је бунар, други је био две стотина метара ниже, у парку преко пута садашње зграде Општинске управе, а следећи стотинак метара испод њега, према Сату. Све нам то делује добро испланирано и савесно одрађено, вода је доведена са Чобанца, као и за Споменик ослободиоцима, у центру. Данас су ти бунари затрпани, чесме уништене, а воде нема чак ни на споменику.

Кад смо код планског рада и домаћинског размишљања да овде споменемо и наведе Јована Ј. Митровића-Мирачије: "Кад је требало да се каналише Каменички поток, седамдесетих година 20. века, који је више текао уз леву страну пута и самим тим она је више била стаза него пут, на састанцима Месне заједнице смо се договорили да поток каналишемо средином, те смо добили две лепо уређене улице, с обе његове стране. Добро је записати, додаје он, да је радове изводила Ерозија из Ниша, а да је пословођа био Стаменко Илић, који је био и пословођа кад се градила зграда Општинске управе".

Дух Дрвеног пијаца и данас је жив, мада нема ону улогу као некад. Сада је ту неколико кафаница и кафића, који спадају у популарније у граду. Када смо пре коју годину, у Листу Власина, ламентирали над нестанком корзоа на Нешићевом кеју, констатовали смо да се корзо преселило од Центра до сквера. Када неко некад у будућности буде писао о времену садашњем вероватно ће писати као о омиљеном месту окупљања омладине, са безброј угоститељских објеката.

Ипак, да не буде да превише жалимо за прошлим, упутно је да овај текст завршимо заједничким сећањем наших саговорника (који су сви већ ушли у осму деценију живота): "У Каменицу ни је била главна љизгавица!" Потврђујемо да је и данас тако, мада угроњени саобраћајем спуштање санкама, скијама и шљичкама низ ледене стазе са Китке и Ровина и данас су омиљена забава најмлађима у зимске дане. Барем је нешто остало слично времену о којем пишемо. Лепе се ствари не дају мењати.

Срба Такић

На спомен обележје у парку поред Власине, 24. марта, обележена је 15. годишњица од НАТО агресије на Србију. Припадници удружења бораца и представници локалне самоуправе положили су венце и одали дужну почаст жртвама.

Политичка сцена у Власотинцу још једном је уздрмана, када је на 11. седници Скупштине општине Ненад Стојковић, председник Скупштине поднео оставку.

Због веома тешке ситуације у ЈКП "Комуналац" Општинско веће је проценило да је у овом предузећу неопходно увести привремене мере.

Већници су на седницама Општинског већа одобрили једнократне новчане помоћи, средства за решавање питања водоснабдевања, средства за такмичење ученика и друго.

Ученици немачке школе "Хуго Екнер" посетили су Власотинце, а домаћин им је била Техничка школа.

Народна библиотека обележила је, 2. априла, Светски дан дечје књиге. Овим поводом, најмлађим читаоцима подељене су бесплатне чланске карте.

У оквиру своје програмске акције "Читајући четвртом" промовисане су књиге Власотинце је да се пева, Порсртање ветра и Власотинце које волим.

Низом активности обележени су ускршњи празници.

Обележен је Дан победе над фашизмом.

Половином маја месеца незапамћене поплаве задесиле су Србију. Власотинчани су показали своју солидарност укључујући се у низ хуманитарних акција. У ноћи између 16. и 17. маја аутобус добровољаца, на челу са председником општине Зораном Тодоровићем, кренуо је пут Шапца. За поплављене је отворен наменски жиро рачун и организоване бројне хуманитарне акције.

Градска слава Пренос моштију светог оца Николаја обележена је без прославе због ванредне ситуације у земљи.

Народна библиотека "Десанка Максимовић" прославила је 102. годишњицу свог постојања.

Село Јаковљево је добило прве метре асфалта.

На подручју општине Власотинце реализује се низ нових пројеката у циљу побољшања услова за живот и рад грађана.

На наставку 11. седнице Скупштине општине за новог председника Скупштине изабран је Горан Митић.

Фондација даровитих "Христифор Црниловић" објавила је нови број Зборника ис-траживачких радова талентованих ученика.

Обележена је стогодишњица почетка Првог светског рата.

Изведена је премијера позоришне представе "Где ћемо течу" Зорана Давнића.

У Галерији Библиотеке приређена је изложба акварела Николе Живковића Газибаре.

Традиционално је организован вишенедељни програм Лето у Власотинцу, у организацији Културног центра Власотинце.

Одржана је Оснивачка скупштина женског фудбалског клуба Росуља.

Општина Власотинце је донирала Полицијској станици радар.

После тридесет година у Власотинцу семафори су почели да раде.

На 12. седници Скупштине општине за заменика председника Скупштине изабран је Мирослав Љубеновић.

Општинско веће је по први пут заседало у месној заједници Добровиш.

Крајем августа месеца одржан је 29. Вински бал. Више хиљада људи уживало је у садржајима организованим поводом Винског бала. Могли су да виде наступе мажореткиња, да пробају најбоља власотиначка вина. Изабрани су најбољи винари као и најбоља песма и карикатура на тему вина и грођја. Због лошег стања власотиначког виногорја, проузрокованог честим и обилним кишима, по први пут није одржано такмичење за избор најбољег виноградаря. На Винском балу многобројни присутни уживали су у музици групе Харизма, рок састава Освајачи и наступима Катарине Живковић и Петра Митића. За Мис Винског бала изабрана је Миленица Цветковић из Вучја.

По први пут, председник општине Зоран Тодоровић, 1. септембра, посетио је школе у Власотинцу и ученицима пожелио срећан почетак школске године.

Одржани су 20. Власински сусрети.

Најбоље спортисте Власотинца примили су Милан Јовић, заменик председника општине и Мирослав Љубеновић, заменик председника Скупштине.

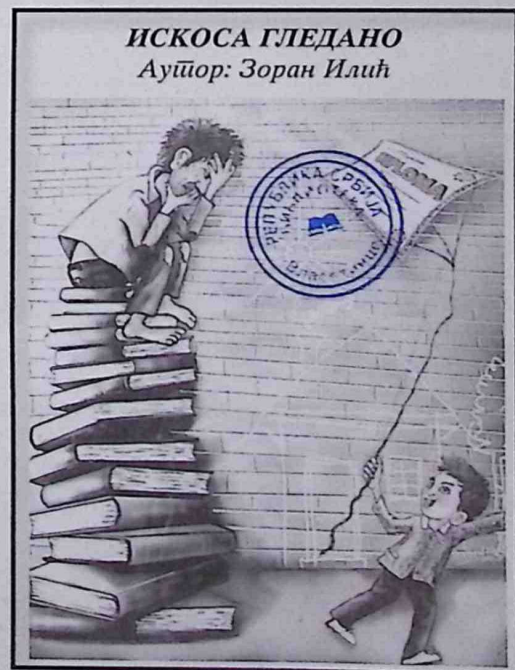
Јована Игњатовић постала је светска првакиња у кик боксу, у категорији јуниора, у италијанском граду Риминију.

Власотиначке основне школе обележиле Дечју недељу под мотом "Свако дете срећног лица, чува једна породица".

Обележен је Дан општине, најзаслужнијима су додељена октобарска признања. Поводом Дана општине, Власотинце су посетили представници Владе Србије.

Одржан је 31. Ликовни салон.

Припремила: Весна Милџеновић

Наше Власотинце, новине власотиначке библиотеке.

Редакција: Срба Такић, главни и одговорни уредник; Маринко Ђорђевић, компјутерска припрема; Светлана Милосављевић, Весна Милџеновић, Светлана Станковић, Драган Видосављевић, Драган Милџковић, Снежана Ђокић, лектор.

„Почетак задругарства у овим крајевима датира од 1902. године... У то време Власотинчани ће бити главни снабдевачи грожђем становништва у Лесковачкој котлини. Да би се олакшало снабдевање произвођача садницама у Власотинцу је формиран Срески расадник који је почео да ради од 1901. године. Тако да ће виноградарство узети маха у овим крајевима... Недовољно стручни и без потребних средстава за обраду винограда и прераду грожђа, виноградарски овог краја још пре првог рата успели су да оформе своју задругу за прераду грожђа, по неким подацима оформљене су чак две задруге... На темељима ових задруга формирана је нова Винарско-виноградска задруга и Прва Скупштина оснивача ове задруге одржана је 29. октобра 1922. године... Ова задруга је тек 14. октобра 1924. године примљена у Савез Српских земљорадничких задруга, па се зато овај датум с правом сматра даном оснивања задруге. Преломни период за власотиначке виноградаре и задругу биће од 24. маја 1926. године када је створено удружење виноградара из Власотинца и околних села, па до 1930. године, када је изграђен први прерађивачки капацитет од 30 вагона... Одбор је 16. септембра 1926. године покренуо излажење првог власотиначког листа Власина који је одиграо велику улогу у пропагирању задругарства у овом крају. На дан 27. августа 1930. биће положен камен темељац Винарско-виноградске задруге у Власотинцу, у присуству великог броја напредних Власотинчана, представника цркве и задругара...“

(Новица Тричковић, Прилози за изучавање задругарства у Винарско-виноградској задрузи у Власотинцу, Власотиначки зборник I, Културни центар Власотинце, 2003, 113)

У октобру пада 90 година од оснивања винарско-виноградске задруге у Власотинцу. Датум је то који заслужује сваку пажњу и поштовање, датум који заслужује достојно обележавање и представљање. На жалост, данас нема винарске задруге, винограда је у власотиначком крају све мање, а добри виноградаре се тек на прсте једне руке могу избројати. Власотинце је изгубило свој понос и своју душу. У част јубилеја одлучили смо да вам осветлимо мање познати део историје власотиначког виноградарства, онај из средине 20. века. Овај рад је настао из пера Витомира Стаменковића, 1979. године. Наиме, аутор је за свој дипломски рад, на Филозофском факултету у Београду, на групи за социологију, узео управо тему Удруживање Земљорадничке задруге Винарска Власотинце у Пољопривредни комбинат Београд...Сматрамо да је овај рад значајан прилог познавању историје власотиначког виноградарства те ћемо га у два броја представити, уз неминовна редакцијска скраћења и измене.

ДРУШТВЕНЕ ПРОМЕНЕ У СЕЛИМА НА ПОДРУЧЈУ ЗЕМЉОРАДНИЧКЕ ЗАДРУГЕ ПКБ-ВИНАРСКА У ВЛАСОТИНЦУ

Настанак и развој задруге

Пре педесет и три године датира оснивање садашње Земљорадничке задруге „Винарска“ у Власотинцу. Године 1960. извршена је интеграција ове и других задружних организација на подручју општине Власотинце, изузев оних у селима Свође и Лопушња. Интеграциони процеси се настављају и у периоду од 1969. до 1973. године, када се Земљорадничкој задрузи „Винарска“ припаја задруга у Свођу и два трговинска предузећа.

После ове интеграције Земљорадничка задруга „Винарска“ обухвата целу територију општине Власотинце, изузев села Лопушња и повезује пољопривредну производњу, прераду и промет на подручју општине.

Гајење винове лозе има дугу традицију на подручју Власотинца, а томе су доприносиле климатске повољности за ову производњу. Становништво се од насељавања почело занимати гајењем винове лозе. Стара (домаћа) лоза, која је настрадала од филуксере 1895. године, касније је замењена лозом на америчкој подлози. (1) Виноградарство је посебно развијано на подручју села: Шишава, Конопница, Доња и Горња Ломница, Црна Бара, Дадинце, Орашје, Бољаре, Стајковце, Скрапеж, Јастребац и самог Власотинца.

Виноградарство је пресудно утицало на људе ове средине и њихово повезивање у задругу. Због тешкоћа реализације основног производа грожђа и вина излаз је тражен у заједништву, у заједничком тражењу решења преко задруге.

Идеја о оснивању специјализоване задруге у овим крају јавља се релативно рано. Прве снабдевачко-набављачке задруге јављају се већ 1922. године, када се после I светског рата, упоредо са продором капитала на село и развоја тржишне производње, талас задругарства почео да шири у нашој земљи.

У Власотинцу се 1926. године почиње са организовањем припрема за оснивање земљорадничке задруге. У брошури која је штампана 1926. године под насловом „Будуће удружење виноградара из Власотинца и околних села и њихов коначни циљ“, на првој страници стоји: „Као што је реално потребно, тако је Власотинчанима и сељацима из околних села потребна „Задруга за индустрију грожђа и вина“, а за удружене виноградаре из Власотинца и околних села биће једини пут да се до такве задруге дође. Воља ствара удружење, удружење силу, а

сила и рад све! Ко верује тај побеђује!(2)

Грађанско-буржоаски део становништва самог Власотинца (који је остваривао висок профит) видео је путем удруживања јачање конкурентске способности на тржишту вина. Но, то је било привлачно и за средње-имућне сељаке.

У околини Власотинца од давнина је, услед погодних услова, развијено гајење винограда, што је добром делу становништва главно занимање и једини извор егзистенције. Вино-

великој количини рађа, али су се тамо људу удружили па имају заједнички подрум и фине бачве...

...Али то вино они не продају као ми, већ нарочитим апаратима пречисте и додају да добију лице и као такво продају на велике количине“.5)

Сам назив „Удружење виноградара из Власотинца и околине“ диференцира задругаре на грађане и сељаке. Власотинце је пре II свет-

Квалификација	Подруми		Власина		Виноградар Стоچار		Рад. Зајед. зајед. посл		Укупно	
	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%
Висока	4	2,6	-	-	-	-	4	6,8	8	1,7
Виша	6	3,9	4	1,7	2	7,7	6	10,2	18	3,8
Сређња	18	11,8	9	3,7	12	46,1	27	45,8	66	13,8
Нижња	4	2,6	4	1,7	-	-	6	10,2	14	2,9
БКВ	6	3,9	32	13,3	2	7,7	4	6,8	44	9,2
КВ	82	53,9	172	87,7	6	23,1	6	10,2	266	55,8
ПКВ	11	7,2	-	-	-	-	-	-	11	2,3
НКВ	21	13,8	19	7,9	4	15,4	6	10,2	50	10,5
Укупно	152	100,0	240	100,0	26	100,0	59	100,0	477	100,0

Табела 1: Кадровска структура задруге „ПКБ – Винарска“

гради су добро рађали, а власотиначки виноградаре били су једини снабдевачи грожђем и вином Лесковца и околине. Лесковац је био једини град на југу Србије који је имао индустрију и бројну индустријску радну снагу, која је била повољно тржиште власотиначких виноградара. „Лесковчани су се се већином бавили трговином и нису имали времена да засађују винову лозу“. 3)

Временом су и сељаци из околине Лесковца почели да се баве виноградарством, чиме расте понуда, а цена грожђа и цена вина почињу да падају. Отуда је велика индустријска производња остајала нереализована, што је условило да се роди идеја о удруживању с циљем заједничког наступања на тржишту.

Неразвијен саобраћај принуђивао је Власотинчанине да своје производе износе на лесковачко тржиште, које је постало засићено, па се грожђе све више прерађује у вино које се продаје у бесцење. „Било је случајева да су наши виноградаре продавали своје грожђе по 120 динара за 1 кг. То је тако мала цена да је наше виноградаре бацило у очајање.

На процес стварања задруге у Власотинцу утицала су и удруживања у другим крајевима земље. „У нашој држави има крајева (Далмација, околина Осиека и Смедерева) где грожђе у

ског рата и непосредно иза рата било мала урбана занатска средина. Поред заната главно занимање је била пољопривреда, тј. виноградарство.

Виноградаре из Власотинца, кроз удруживање у задругу видели су бољу могућност стицања већег дохотка који је поред осталог био плод коришћења веома јефтине сезонске радне снаге са села, тзв. надничара. Сељаци из околине села у удруживању су видели могућност да кроз заједништво лакше дођу до репроматеријала, путем кредитирања.

„Кад буде удружење одржало прву годишњу скупштину од 3000 чланова што ће 12 села и Власотинце сакупити, онда ће то бити једна величанствена економска манифестација, какву Власотинце памти. То ће бити највећи догађај у власотиначкој историји“.6)

Одбор од пет чланова након двогодишњег рада успео је да изврши све припреме и сазове прву оснивачку скупштину, која је одржана 22. априла 1928. године. Оснивачкој скупштини је присуствовало 32 члана задруге, на којој су изабрани органи управљања - управни, надзорни и оцењивачки одбор, доношење одлуке о уплати удела задругара и друго.

Чланом задруге могао је да постане онај

земљорадник који испуни услове из правила и поднесе писмени захтев за пријем. Одлуку о пријему доносио је управни одбор.

Један од од битних услова за пријем у задругу је да виноградар има одређену површину засађену виномом лозом. Сваких 1000 m² или 1000 чокота рачунају се као један удео. За сваки уписани удео уплаћивана је договорена сума новца, којом чланови задруге гарантују да ће у случају стечаја учествовати са својим уделом.

Одбор се састајао сваке недеље у 10 часова, у канцеларији задруге без позива. Председник задруге је имао велика овлашћења, контролисао је редовно извршавање одлуке управног одбора, сваког месеца подносио извештај управном одбору, вршио надзор финансијског и другог пословања. Председник је био најавторитативнији човек са огромним друштвеним престижом, који је уживао углед поштеног и вредног човека, примерног произвођача и домаћина – њему се веровало.

Од оснивања прве земљорадничке задруге у селу Вранову 1894. године, коју је основао Михаило Аврамовић, задругарство као друштвено-економска асоцијација имало је велики број присталица међу земљорадницима. Задругарство се са одређеним осцилацијама ширило у свим нашим крајевима. Између два светска рата појављује се велики број задруга. После II светског рата задругарство као покрет слободног удруживања трпи стагнацију, због оснивања СРЗ које нису одговарале нашим друштвено-економским условима и које су биле копије колхоза из СССР. После реорганизација и расформирања СРЗ 1951-1954. године, настаје период када задругарство јача, мада није имало потребан друштвени третман.

У задругарству се појављују и развијају разни облици кооперативних односа који су и данас доминирајући. Новим Уставом 1974. године и доношењем Закона о земљорадничком задругарству почиње период новог таласа у задружним односима на бази удруживања средстава и рада самоуправним друштвено-економским односима.

Организациона и кадровска структура задруге

Задруга је део техно-економског система СОУР ПК „Београд“ те се изградња њене организационе структуре не може одвијати одвојено, независно и изоловано од изградње организационе структуре других делова Комбината. Организациона структура у оквиру које Задруга реализује своје производно-пословне задатке је истовремено и део организационе структуре ПК „Београд“, у оквиру којег се удружила ради остварења заједничких интереса и циљева.

Земљорадничка задруга „ПКБ Винарска“ има и у свом саставу две основне организације удруженог рада – „Власотиначки подрум“ и „Власину“ и две основне задружне организације „Виноградар“ и „Сточар“ као и радну заједницу служби заједничких послова задруге као целине.

Основна организација удруженог рада „Власотиначки подрум“ обухвата сопствену воћарско-виноградску производњу и производњу вина и жестоких пића. Она је организатор и носилац свих активности везаних за инвестициона улагања и развој сопствене пољопривредне производње и реконструкције, модернизације и проширења подрумских капацитета.

Основна организација удруженог рада „Власина“ бави се прометом роба на велико и мало.

Основна задружна организација „Вино-градар“ бави се развојем пословне сарадње и удруживања рада и средстава са земљорадницима. Она је на подручју свог деловања главни носилац развоја пољопривредне на селу. Ових месеци ОЗО „Виноградар“ групише земљишне површине индивидуалних произвођача, врши припрему за подизање воћњака и винограда који

треба да буду основа за обезбеђење сировина за реконструисане и проширене капацитете.

Основна задружна организација „Сто-чар“ из Свођа у оквиру своје делатности развија кооперативну сарадњу и удруживање рада и средстава са земљорадницима, посебно у области сточарске производње, која треба интензивније да се развија на брдском и брдско-планинском подручју.

Радна заједница заједничких послова земљорадничке задруге „ПКБ-Винарска“ у свом саставу има општи сектор, финансијски сектор,

(запрегом). Повремено, свако пето домаћинство користи помоћ туђе запреге.

Од структуре опремљености пољопривредним машинама директно зависи коришћење туђе запреге, односно машина. Најбоља опремљена домаћинства у 92% случајева сама обрађују свој посед, док су она лошије опремљена принуђена да повремено користе туђу запрегу, односно машине. Домаћинства која су изјавила да не поседују никакве пољопривредне машине у 26% случајева повремено користе туђе услуге, а 8% стално.

Опремљеност газдинстава механизацијом	Коришћење туђе радне снаге и механизације									
	Никада не користи		Повремено користи		Стално користи		БО		Укупно	
	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%
Трактор и више прикљ. оруђа	12	92,3	1	7,7	-	-	-	-	13	100
Трактор и мање прикљ. оруђа	14	87,5	1	6,3	-	-	1	6,2	16	100
Мотокул. прикљ. или прскалица	5	83,3	1	16,7	-	-	-	-	6	100
Запрежна оруђа	20	74,1	7	25,9	-	-	-	-	27	100
Не располаже грађ. механиз.	25	65,8	10	26,3	3	7,9	-	-	38	100
УКУПНО	76	73,0	20	20,0	3	3,0	1	1,0	100	100

Табела 2: Коришћење туђе радне снаге и механизације зависно од опремљености домаћинства механизацијом

развојно-плански сектор и службу обезбеђења. Комерцијална функција је децентрализована и налази се на нивоу основних организација и основних задружних организација.

Друштвено-економске промене у селима

Модернизација пољопривреде

Модернизација пољопривредне производње један је од најзначајнијих циљева наше пољопривреде. Процес модернизације обухвата више области, првенствено побољшање техничко-технолошке основе производње: механизација, хемизација, затим изналажење нових форми организације рада, стварање великих орга-

Сарадња задруге и задругара на плану опремања домаћинства задругара пољопривредним машинама и прикључцима, као и осталим пољопривредним инвентаром остварено је половично. Свако десето домаћинство трактор је набавило преко задруге, док се свако пето домаћинство снабдева репро-материјалом на исти начин. Чак једна четвртина домаћинства до сада није ништа набавила преко задруге. Овакав ниво сарадње задруге и задругара, где се једва нешто преко 40% задругара снабдева преко задруге, не можемо сматрати задовољавајућим.

Став задругара о доприносима задруге напретку села и домаћинства задругара представља важан показатељ постигнутог степена садржаја између задруге и њених чланова, односно о утицају задруге на друштвено-економске промене у селу. Сваки пети старшина домаћин-

Опремљеност механизацијом	Како мислите да повећате производњу							
	Сарадњом са задругом		На други начин		БО		Укупно	
	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%
Трактор и више од 2 прикљ. оруђа	9	69,2	3	23,1	1	7,7	13	100
Трактор и мање прикљ. оруђа	14	87,5	1	6,3	1	6,3	16	100
Мотокул. прикљ. или прскалица	6	100,0	-	-	-	-	6	100
Запрежна оруђа	19	70,4	6	22,2	2	7,4	27	100
Не располаже грађ. механиз.	36	94,7	2	5,3	-	-	38	100
УКУПНО	84	84	12	12	4	4	100	100

Табела 3: Утицај опремљености механизацијом на ставове о начину повећања производње

низационо-производних целина које ће омогућити интензивнију и специјализованију производњу, као и боље коришћење механизације.

„Савремени научно-технолошки прогрес, као процес међународних размера, захватио је и пољопривреду. Имајући у виду специфичности ове области материјалне производње, може се рећи да се и научно-технички прогрес у пољопривреди остварује одређеним особеностима у односу на друге привредне и ванпривредне сфере. Специфичности научног прогреса у пољопривреди огледају се не само у томе што је њена реконструкција незамислива код развоја индустрије, него правасходно у томе што је прогрес овде повезан с неопходношћу усавршавања живих организама и повишењем плодности земље...7)

О техничко-технолошкој опремљености задруге и пољопривредних газдинстава говорили смо раније. Овде ћемо процес модернизације разматрати на основу ставова испитаника. Пољопривредне радове на свом поседу земљорадници пртежно (75%) обављају својом стоком

ства сматра да задруга ничим није допринела бржем развоју и напретку села. Додамо ли и оне који сматрају да је допринос задруге мали или нису одговорили (због необавештености или из других разлога), долазимо до чињенице да тек око половина чланова задруге види конкретан допринос задруге развоју њихових села. Овај допринос се углавном своди на увођење механизације (11%), бољих сорти семена (8%), као и побољшање пољопривредне производње уопште (14%).

Утицај задруге на унапређење домаћинства по мишљењу старшина постији у 53% случајева, док њих 44% сматра да задруга није утицала на унапређење њиховог домаћинства. Само 3% домаћинства осетило је знатан утицај задруге на своје унапређење. Међутим, већина (79%) сматра да задруга чини напоре у циљу унапређења њиховог села.

Процес модернизације пољопривреде са аспекта изналажења нових квалитетнијих форми сарадње и односа задруге и задругара засад није дао неке велике резултате, нити које

их повезују веома су танке, а мало се ради и на изнајмажењу обостраног интереса.

Интеграција пољопривредника са задругом

Интеграција пољопривредника са задругом је најчешћа форма удруживања рада индивидуалних пољопривредних произвођача са друштвеним сектором производње.

„Производна сарадња са индивидуалним произвођачима у пољопривреди нема само економски значај, мада обе стране у кооперацији полазе првенствено од економског интереса, него и дубоки друштвени значај за преображај свеукупне пољопривреде у села. Она је у свари један од најважнијих инструмената наше аграрне политике у правцу ширег подруштвљавања пољопривредне производње индивидуалног поседа

После неуспеха са колективизацијом совјетског типа прешло се на оснивање земљорадничких задруга као облика добровољног повезивања друштвеног и приватног сектора, што представља једно од начела наше аграрне политике“ (8)

„Путем делатности откупа задруге врше значајну функцију примени организоване испоруке пољопривредних производа, а с друге стране делују као фактор интензификације и специјализације производње индивидуалних газдинстава и усмерава његову производњу према захтевима тржишта. Успешно испољавање такве функције откупа има за претпоставку одговарајућу опремљеност задруге и ефикасан механизам тржишта пољопривредних производа“ (9)

ка да само један користи услуге на једној парцели, а процентуално је највише оних који користе механизацију задруге на четири и више парцела. Један од разлога недовољног коришћења механизације, као и коришћења услуга на релативно великом броју парцела, је и у чињеници да је просечна величина парцеле 0,14 ха. Овај податак указује на велику уситњеност индивидуалног поседа, што је вероватно и највећа препрека потпунијем коришћењу механизације. Величина површине на којој се користе услуге задруге потврђују претходни став.

Ако погледамо који однос у производњи постоји између задруге и задругара видимо да већина (83%) користи кредит од задруге. Овај

домаћинстава користи услуге задруге сваке године. Разлози за коришћење услуга задруге су недостатак сопствених машина, односно мишљења да се уз помоћ задруге може радити и производити јефтиније, брже и боље. Разлози за оне који нерадовно користе услуге задруге, затим непогодност земљишта за обраду, као и поседовање сопствених средстава за обраду земље. Овоме треба додати и мишљење да задруга нема довољно машина. Из претходних података видимо да препрека недовољној сарадњи задруге и задругара није једнострана, већ да и недовољна опремљеност задруге спречава ту сарадњу.

Два су основна, готово подједнака облика

Начин и учешће у одлучивању у задрузи	Укупњавање је неопходно за већу производњу		Није неопходно		Укупно	
	Н	%	Н	%	Н	%
Као члан скупштине	6	75	2	25,0	8	100
Као члан задружног савета	14	87,5	2	12,50	16	100
На избору задругара	30	75	10	25,0	40	100
Не учествује у одлучивању	22	68,75	10	31,25	32	100
БО	-	-	4	100	4	100
Укупно	72	72,0	28	28,0	100	100
Старост испитаника	Н	%	Н	%	Н	%
21-30	2	100	-	-	2	100
31-40	6	66,66	3	33,34	9	100
41-50	25	83,33	5	16,67	30	100
51-60	29	78,37	8	21,63	37	100
61-70	9	50	9	50	18	100
Преко 70	1	33,34	2	66,66	3	100
БО	-	-	1	100	1	100
УКУПНО	72	72,0	28	28,0	100	100

Табела 5: Став старешина домаћинстава о укупњавања поседа

Величина поседа	Да ли користите услуге задруге сваке године							
	Да		Не		БО		Укупно	
	Н	%	Н	%	Н	%	Н	%
До 2,5 ха	3	42,8	3	42,8	1	14,3	7	100
2,51-5,50 ха	7	36,0	18	66,6	2	7,4	27	100
5,51-8,50 ха	11	38,0	16	55,2	2	6,8	29	100
8,51-11,50 ха	6	25,0	15	62,5	3	12,5	24	100
11,51-14,50 ха	4	36,4	6	54,5	1	9,1	11	100
Преко 14,50 ха	-	-	1	50,0	1	50,0	2	100
УКУПНО	31	31,0	59	59,0	10	10,0	100	100

Табела 5: Утицај Величине поседа задругара на учесталост коришћења услуга задруге

Приликом утврђивања разлога који су били опредељујући да би постали чланови задруге, највећи број задругара су као основне разлоге навели могућност пласмана пољопривредних производа и коришћење кредита за репроматеријал. За десетак њих сарадња од обостраног интереса била је мотив да постану чланови задруге. Видимо да задруга пружа свим члановима значајне погодности, између осталог олакшава промет роба и кредитима омогућава интензивнију пољопривредну производњу.

Начин обрађивања земље, и степен сарадње са задругом на том плану, показује нам постигнути ниво развоја социјалистичких односа на реализацији задруга - задругар.

Највећи број домаћинстава своју земљу обрађује сопственом радном снагом (76%). Занимљиво је да домаћинста са два, односно три, члана чешће сама обрађују своју земљу (85,72%) него четворочлана и петочлана (72%, 77%) која чешће користе уз сопствену радну снагу и помоћ надичара. Помоћ задруге приликом обраде земље користи 7% задругара.

Скоро половина (46%) домаћинстава своју земљу обрађује сопственим оруђем и машинама, нешто више од десетине (12%) од суседа позајмљује машине за обраду земље, док једна петина (23%) користи запрежну стоку за обраду. Готово 20% мисли да је на потребном нивоу остварена сарадња задруга - задругар. Међутим, када погледамо на коликом броју парцела, односно површини, задругари користе услуге механизације задруге долазимо до подат-

облик сарадње у знатној мери доприноси процесу интеграције задруге и задругара. Што се тиче жељених облика сарадње, заједничког улагања средстава и рада или барем улагања само земље, они углавном не постоје, осим у случају заједничког улагања рада и средстава код 2% домаћинстава.

Један од основних мотива сарадње са задругом је могућност пласмана робе. Приоритет у производњи има винова лоза, а организован пласман грожђа и вина путем задруге представља главни индикатор успешности задруге на плану пласмана производа удружених земљорадника. Производња грожђа заслужије назив тржишта. Глобално гледано само овај производ има карактер робне производње, док су остали углавном намењени сопственим потребама. Више од две трећине (71%) анкетираних домаћинстава испоручује грожђе задрузи. Количине испорученог грожђа задрузи крећу се између 1.000 и 2.000 кг. Највећу испоруку грожђа срећемо код једног шесточланог домаћинства које је успело да произведе и преда задрузи чак 10.000 кг. грожђа.

Више од четири петине (86%) старешина домаћинстава сматра да повећање производње може да оствари уз сарадњу са задругом. Мишљење о латентним могућностима задруге очигледно постоји у свести задругара. Међутим, потребна је тешња спрега која ће омогућити остваривање обостраног интереса.

Затим следи податак о континуитету коришћења услуга задруге. Само трећина (31%)

плаћања задрузи за њене услуге: (1) у готовини (39%) и (2) кредитирање уз обавезу продаје (40%). Плаћање у готовом прати непостојање дугорочних заједничких планова. Други облик плаћања далеко је погоднији задругарима и кориснији задрузи, с обзиром да јој обезбеђује одређену количину производа, а задругарима осигуран пласман. Уз то, овај облик омогућава задрузи да врши своју улогу социјализације индивидуалних произвођача.

Број стоке, у односу на период пре пет година, повећало је 39% домаћинстава. То се првенствено односи на задругаре са 40-годишњом стажом, као и на оне најмлађе (са трогодишњим стажом) који су у 2/3 случајева повећали свој сточни фонд. Трећина задругара за последњих пет година смањила је свој сточни фонд. Знатан број домаћинстава (27%) није мењао сточни фонд за последњих пет година. Целовито гледано, 60% домаћинстава је на последњих пет година смањило или остало на истом сточном фонду, што указује на неповољан развој сточарске производње у земљорадничкој задрузи у Власотинцу.

Необрађене површине су „рак рана“ наше пољопривреде. Оваква је судбина чак и најплоднијих војвођанских поља. У земљорадничкој задрузи у Власотинцу, на питање о површини необрађене земље, није одговорило чак 55% домаћинстава. Управо су задругари са најдужим чланством од 1928. до 1951. били најшутљивији. Вероватно су чврсто везани за земљу и сматрају великом срамотом да она стоји необрађена.

Све своје површине засејало је 22 домаћинства. Највреднији су задругари са двадесетогодишњим стажом у задрузи (45,45%). Најчешће задругарима остане 1-1,5 ха необрађене земље. То се углавном догађа задругарима који су постали чланови између 1971-1975. године. Два задругара су изјавила да им површина од 3 до 6 ха стоје необрађене – обојица су чланови задруге више од 10 година. Најчешћи разлог да посед остане необрађен је непогодна конфигурација, плавност земљишта, лош квалитет земље. Међутим, није могућ целовит увид с обзиром да 60% испитаних задругара није одговорило на ово питање.

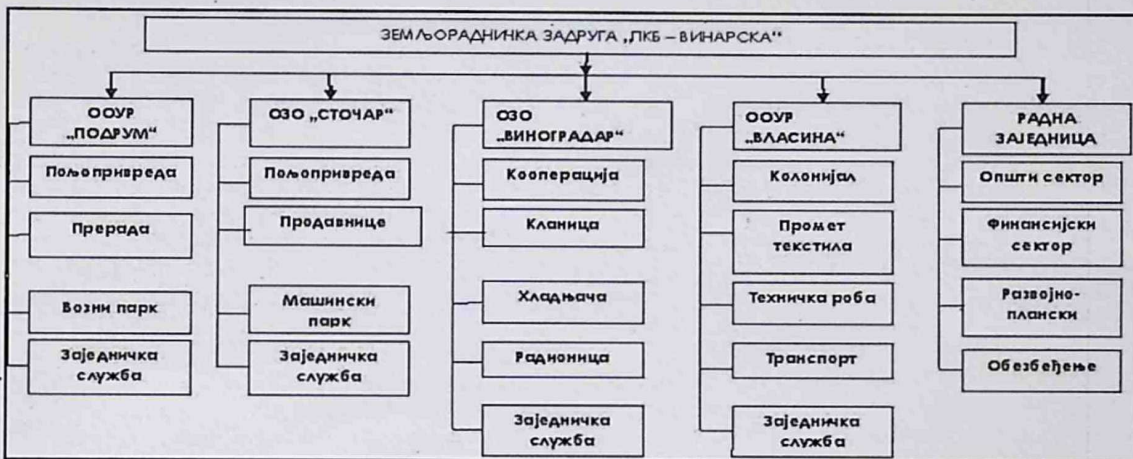
Проблем укупњавања поседа је главна

Број чланова Домаћинства	Шпорет	Фрижидер	Радио	ТВ	Бојлер	Машина за прање веша	БО	Укупно
	%	%	%	%	%	%	%	%
Двочлана	85,71	85,71	100	85,71	14,28	-	14,28	7
Трочлана	66,66	73,33	86,66	20	13,33	6,66	6,66	15
Четворочлана	90,90	86,36	90,90	54,54	13,63	4,54	-	22
Петочлана	90,90	81,81	95,45	40,9	-	4,54	-	22
Шесточлана	100	76,47	88,23	47,05	5,88	-	-	17
Седмочлана	100	80	80	80	20	40	-	5
УКУПНО	84,0	78,0	88,0	46,0	11,0	5,0	3,0	100

Табела 6: Домаћинства земљорадничке задруге према броју чланова и опремљености електричним апаратима

кочница интензивној производњи и економичнијем коришћењу механизације. Већина (72%) задругара сматра да је укрупњавање поседа неопходно, 22% домаћинства сматрају да се производња може увећати и на постојећим површинама. Један број чланова домаћинства није видно утицао на мишљење о овом проблему. Ка-

моуправљање у радним заједницама у пољопривреди, на југословенском селу, остварују само радни људи стално запослени у задругама (Јер његову основу чини рад са средствима за рад у друштвеној својини,) док се учешће индивидуалних пољопривредних произвођача, који су власници пољопривредног земљишта, оства-

Шема организационе структуре Земљорадничке задруге ПКБ- Винарска

да нам старосна структура старшина домаћинства послужи као независно променеџа, добијамо следеће резултате: најмлађи, до 30 година, сматрају да је укрупњавање поседа неопходно, средовечна генерација, између 31 и 61 годину, углавном дели њихово мишљење, док најстарији, у 2/3 случајева, не слажу се са њима. Овде имамо математичку правилност - што су испитаници млађи, у већем проценту се одлучују за укрупњавање земљишта и обратно. Ова слика јасно оцртава превагу традиције код старије генерације. Важно је уочити да се најбројнија популација, од 41 до 50 и 51 до 60 година старости, у великом проценту (83,33 односно 78,37%) определила за процес укрупњавања поседа. Исто питање разматрано је с обзиром на начин и учешће у одлучивању у задрузи анкетираних старшина домаћинства. Чланови задружног савета, најактивнијег самоуправног органа задруге, су се у највећем броју (87,5%) определили за укрупњавање поседа, 3/4 чланова Скупштине и учесника зборова задругара су се сложили са њима, док је пасивно чланство, које не учествује у одлучивању, у најмањем проценту (68,75%) било за процес укрупњавања поседа. Целокупна слика коју смо добили на основу ових података указује да су промене у начину рада споре, да чланство у задрузи не повлачи за собом и нов начин рада и мишљења, као што би се желело. Традиција има веома дубоке корене и тешко је одстранити их, посебно код старијих генерација.

Посебан проблем представља самоуправљање у земљорадничким задругама, ниво информисаности задругара о најважнијим проблемима везаним за задругу итд. Индивидуални пољопривредни произвођачи учествују у самоуправљању у задругама, чији су чланови, на нешто специфичнији начин. Наиме, они бирају своје представнике у задружне савете и управне одборе задруге, као и радници стално запослени у задругама.

„Уопште се може закључити да потпуно са-

рује на специфичан начин: преко властитог учешћа у раду задружних савета и управних одбора задруге чији су чланови“.10)

Од анкетираних стотину домаћинства 32% не учествује у процесу одлучивања у задрузи. Најчешће облик учествовања у одлучивању је на зборовима задругара (40%), затим кроз чланство у задружном савету (16%) и на крају као чланови скупштине (8%).

Бољи односи задруге и задругара могли би се остварити, по мишљењу трећине задругара, бољом међусобном везом. Повећавање откупних цена је наредни корак у остваривању бољих односа са земљорадничком задругом.

Половина испитаника (49%) сматра да је постојећа организациона структура задруге неадекватна њиховим потребама, и да је треба реорганизовати. Четвртину (25%) њих предлажу да се земљорадничке задруге формирају на нивоу месних заједница, док мањи део задругара (15%) сматра да је могуће усавршити постојећу организациону структуру. Тек сваки десети (9%) задругар сматра да постојећа организациона структура одговара потребама чланова задруге.

Промене у начину живота

Сеоски начин живота увек је посматран као супротност грађанском. Чврста традиција и споро увођење благодети индустријског друштва били су разлог томе. Наше село је у послератном периоду доживело корените промене. На то је утицало:

- стварање мешовитих домаћинства, и преко чланова домаћинства запослених у граду знатно ближе, јача веза са градом и тамошњим начином живота,
- школовање омладине у граду је још једна нит која чврше спаја село и град,
- нарасле потребе друштва за пољопривредним производима, као и њихов све већи значај на светском тржишту, допринели су продору савремених средстава производње на селу,

- свему овоме треба додати и раст животног стандарда, који је утицао значајно и на промене у сеоском начину живота.

Промене у начину потрошње

Промене у начину потрошње сеоског становништва у послератном периоду лако су уочљиве. „За последњих 25 година значајно је поправљен економски положај села. Доходак се непрестано, на основу повећања производње и новчаних примања од рада изван газдинства Пре рата је само 7%, од укупног броја сеоских домаћинства, имало електрично осветљење, а сада га има 74%. С електричним осветљењем стигли су у село и електрични уређаји, радио апарати, телевизори и др. Масовно се подижу нове стамбене зграде - по узору на градски стандард“. 11)

Главни показатељ промене у начину потрошње у селима на подручју „ПКБ-Винарска“ су опремљеност електричним апаратима и савременим намештајем. „Продирање електричног осветљења у сеоска домаћинства означава ликвидирање трагова и остатака онаквог начина живота на селу који је био карактеристичан за вековну заосталост села. Електрификација, према томе, има далеко шире значење него што је само инвестирање у стандард домаћинства“. 12)

Електричне шпорете поседује 84% домаћинства. Најлошије су снабдевена домаћинства са 8 односно 9 чланова која у 50%, односно 40% случајева имају електрични шпорет. Радио (88%) и фрижидер (7%) поседују готово сва домаћинства, с тим што најбројнија домаћинства у најмањем проценту поседују ове електричне апарате. Телевизор се налази у скоро сваком другом дому - 46% домаћинства. Бојлер и машина за веш су ређи у избору електричних апарата које поседују пољопривредници - бојлер има свако десето домаћинство, а машину за прање свако двадесето (5%).

Опремљеност електричним апаратима власитиначких задругара је зависна. Чак 84% домаћинства поседују електричне шпорете, док је на територији СР Србије то случај са 60,8% домаћинства, а слично је и у читавој СФРЈ. Опремљеност домаћинства радио и ТВ апаратима и фрижидерима је изнад републичког, односно југословенског просека.

1) Филоксера - вирусно оболење на корену винове лозе која је уништила крајем прошлог столећа виногорја Европе. Нису пронађена средства за борбу против ове болести. Решења су нађена на тај начин што су увожене америчке подлоге (лоза која се гаји у Америци која је отпорна на филоксеру) и на тај начин је обновљено виноградарство.

2) Будуће удружење виноградара из Власотинца и околних села и њихов коначни циљ“, Лесковац, 1926, „Полет“.

3) „Будуће удружење виноградара из Власотинца и околних села и њихов коначни циљ“, Лесковац, 1926. стр 1.

4) „Будуће удружење виноградара из Власотинца и околних села и њихов коначни циљ“, Лесковац, 1926. стр 6.

7) Драгић Стојадиновић: Научно-технички прогрес у пољопривреди и његове друштвено-економске последице, часопис „Економика пољопривреде“, бр.9/1974, стр.32.

8) Светозар Ливада, Корпорација у СР Хрватској - Социологија села бр. 3, 1964, стр. 44.

9) Мр Влада Угричић - Улога и значај земљорадничких задруга у нашој аграрној политици и социјалистичком преображају села - Социологија села бр. 34, 1971, стр. 54.

10) Др Данило Ж. Марковић - Политичка организација на селу, - Социологија села бр. 29-30/1970, стр. 166.

11) Др Петар Марковић - Аграрна политика Југославије и резултати у производњи, - Социологија села 29-30, 1970.стр. 27.

12) Др Петар Марковић - Промена у условима становања на селу, - Социологија села, бр. 4, 1964, стр. 9.

Прошло је више од четврт века од катастрофалне поплаве која се догодила на територији општине Власотинце, 26. јуна 1988. године. Тим поводом, замолили смо г. Драгољуба М. Станојевића, у то време председника општине, да нам у ауторском тексту опише тај догађај и последице које је имао на живот грађана, привредне активности и даљу судбину наше локалне заједнице

ВЛАСИНА ЈЕ ОСТАВИЛА ПУСТОШ

Тог 26. јуна 1988. године, у вечерњој, апотом и у ноћној тмини, долином, наизглед питоме, Власине, љубимице Власотинчана, туњали су таласи висине и до 9 метара и носили све пред собом. Уместо 11 метара кубних воде у секунди, која протиче при нормалном водостају, под загрљајем мркле ноћи ваљало се 1.600 метара кубних воде у секунди, што премашује чак и хиљадугодишњи просек. Због тога је ова појава у научним круговима

означена као редак природни феномен на рекама.

У Информацији Извршног већа Скупштине СР Србије од 27. јула 1988. године о штетама од поплава које су се у јуну месецу 1988. године догодиле на југу Србије, између осталог се каже:

"Оцењује се да СР Србија до сада није имала елементарну непогоду оваквог интензитета и карактера".

Према званичним подацима тог дана сручила се огромна водена маса у гор-

њем и средњем сливу Власине, односно на десним притокама реке Тегошнице и левим притокама реке Лужнице, где је за кратко време, између 14 и 17 часова пало 100-120 литара воде по метру квадратном, а у Раковом Долу, између сливова Власине и Лужнице чак 220 литара, што је апсолутни максимум на територији целе Србије. Врло брзо је формиран бујични талас који је протутњао кроз села Добровиш, Тегошницу, Горњи Орах, Свође, Дејан, Кру-

шевицу, Бољаре, Манастириште, па потом кроз Власотинце, Конопницу и Стајковце. Воденом стихијом су биле захваћене и општине Црна Трава, Бабушница, Пирот и Лесковац.

Река Власина, по којој је Власотинце пропознато, мало је рећи, како и стоји у поднаслову, оставила је пустош. То је била елементарна катастрофа у правом смислу те речи. После проласка водене стихије, није остало ништа. Удари су били толико јаки да су изменили конфигурацију терена и делова река и самих бујичних токова. Сутрадан слика поплављеног подручја била је сабласна. Слика из ваздуха језива – пустош, порушене зграде, мостови, уништени или оштећени путеви, блато, мљ... а Власина, већ повучена у велико речно корито, рекло би се, покајнички је промицала у том сивилу.

У воденим таласима погинула су три лица – изгубљена су три живота. Материјална штета је процењена, али је заправо, и због та три живота, непроцењива.

Десило се то пре нешто више од четврт века, 26. јуна 1988. године.

Тим поводом, четврт века после, потребно је да на тој преломној временској дистанци оживимо наша сећања на то шта се догодило у предвечерје и под окриљем ноћи 26. јуна 1988. године – на катастрофалну поплаву. Потребно је да не заборавимо...

Да не заборавимо да су водени таласи помахнитале Власине, на десној обали, поплавили пешачко острво на углу улице 22. дивизије и Власинске, која води ка фудбалском стадиону, а на левој обали бујични таласи су поплавили пешачко острво на углу Немањине и улице која води ка Млину.

Да се подсетимо да је поплављено око 1700 зграда, да је преко 120 домаћинстава остало без крова над главом. Поплављено је или уништено око 55 занатских радњи. Стихија није поштедела ни привреду. Оноспособни су за рад или уништени многи привредни објекти. Башлу "Парк", омиљено стециште Власотинчана и аутобуску станицу, водена стихија је прогутала и однела незнано куд, а циглана

"Рад", стругара, централни магацин ООУР "Власина", производни погони "Беска", "Подрума", "Механизације", опрема "Трикожаке", два стоваришта, пијаца са опремом су оштећени и већина онеспособљени за рад на одређено време... Уништене су улице кроз које је стихија прошла, однето је 17 мостова, а магистрални пут Власотинце – Црна Трава прекинут је на 36 места. Оштећени су, такође, многи спортски терени, затим шест трафостаница, неки објекти ПТТ саобраћаја, далековод Власотинце – Доње Гаре. Страдао је и градски водовод у Власотинцу, па је снабдевање грађана пијаћом водом вршено помоћу цистерна.

Поред самог Власотинца огромне материјалне штете причињене су и у селима Добровиш, Тегошница, Горњи Орах, Свође, Дејан, Крушевица, Бољаре, Манастириште, Конопница, Стајковце... Уништени су и усеви, десеткован сточни фонд.

Укупна директна штета коју је поплава причинила општини Власотинце износи 355,2 милијарде динара, а са индиректним штетама она је далеко већа.

Посебно је важно да не заборавимо да је солидарност грађана општине Власотинце и шире друштвене заједнице са људима погођеним поплавом била врло изражена, достојна дивљења. Људи су се мобилисали да прискоче један другоме у помоћ и да се солидаришу у борби са недаћама која их је задесила. Још у току ноћи у помоћ су притекли припадници Југословенске народне армије, затим јединице територијалне одбране и цивилне заштите. Ту су биле и омладинске радне бригаде, људи су се самоорганизовали у неплављеним месним заједницама и прискакали у помоћ.

Руководство Републике и Јужноморавског региона су одмах била на лицу места и уз општинско руководство давали драгоцене допринос и пружали свесрдну помоћ.

Посебан допринос дала су средства јавног информисања, која су од почетка, у континуитету обавештавала југословенску јавност о карактеру и интензитету ове поплаве и помо-

Захвалност супруги

Аутор текста Драгољуб М. Станојевић (председник општине Власотинце 1986-1989. године) за наведене резултате (и не само њих) у отклањању последица катастрофалне поплаве, остваривању програма санације и успешног привредног развоја општине с посебним наглашавањем и уважавањем истиче изузетан индиректни допринос у њиховом остваривању своје покојне супруге Анке, просветног радника.

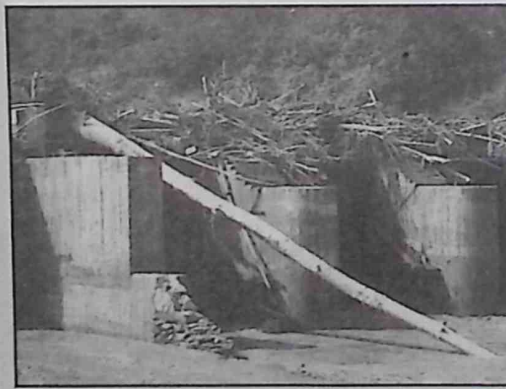

"Давањем безрезервне подршке, преузимањем свих послова у домаћинству супруга Анка ми је омогућила да могу сав да се посветим пословима од друштвеног значаја. То је немерљива, драгоцену помоћ и њено изузетно самопожртвовање. Речи су преуске да искажу сву захвалност и поштовање према њој. Због тога, и не само због тога, веома сам поносан на њу, на њен лик и дело..."

Од почетка рада у настави па до краја радне каријере, као просветни радник за остварене резултате у наставном раду, увек је добијала високе оцене од надлежних који су пратили њен рад у настави. Као таква она је једно време обављала улогу спољашњег стручног сарадника Просветно-педагошког завода Лесковац.

О њеном раду наставник у пензији и дугогодишњи директор Основне школе "Синиша Јанић", Јован Давинић каже:

"Тиха, смирена, одважна и поносна на себе и свој рад – била је учитељица Анка Станојевић. Цео свој живот посветила је деци, а посебно је била одана својој породици. Наравно да је њен супруг био веома успешан човек захваљујући њој, јер је увек иза њега стајала успешна жена, учитељица Анка.

ћи која је потребна угроженом становништву. Општинско руководство је пружало врло детаљне податке новинарима, јер је, између осталог, организовано и више конференција за штампу, неке у организацији Републичког секретаријата за информисање.

Радиотелевизија Србије организовала је концерт солидарности за поплавање на југу Србије, на тргу Маркса и Енгелса (сада Николе Пашића). На веома посећеном концерту наступале су највеће звезде југословенске музичке естраде: Лепа Брена и Слатки грех, Здравко Чолић, Мирослав Илић, Марина Перaziћ и други. Програм је водно дојајен телевизијског водитељства Мића Орловић. У име организатора (Радио-телевизија Србије, Вечерње новости и Градска конференција ССРН Београд) говорио је Драган Томић, председник Градске конференције ССРН Београда, а у име поплавленог југа Србије аутор овог текста Драгољуб М Станојевић, председник општине Власотинце.

Убрзо после поплаве из многих делова Републике и целе југословенске заједнице почела је да пристиже солидарна помоћ појединаца, привредних колектива, општина и других субјеката. Исказана је спремност, и речју и делом, што је наше суграђане уверило да у несрећи нису сами. Општинско руководство је формирало стручне службе и комисије за предлагање и расподелу солидарне помоћи. Формирано је Општинско координационо тело, као и посебне службе за пријем, евиденцију и расподелу солидарне помоћи, које је радило по свим прописима из датих области.

Служба је могла да врши расподелу солидарне

помоћи само на основу одлука Извршног савета Скупштине општине, које су доношене на основу Одлука Координационог тела општине, а чији је иницијални предлог био у месним заједницама. Све одлуке о расподели солидарне помоћи су јавно оглашаване на огласној табли у парку преко пута општине. Приликом контроле расподеле солидарне помоћи од стране надлежних државних органа овај начин расподеле је похваљен и није утврђена ниједна неправилност у расподели.

Да не заборавимо да је Власина оставила пустош у поплави 1988. године. Али да су самопрегарним уједињеним радом грађана општине и шире друштвене заједнице последице катастрофалне поплаве брзо отклоњене, остварен је програм хитних мера санације за 1988. годину и започет програм дугорочне санације. Приликом посете Власотинцу крајем 1988. године председник Председништва СР Србије Петар Грачанин, између осталог је рекао: "Према ономе како сам ја обавештен и што сам имао прилике непосредно да видим сада, на отклањању последица од поплаве учињено је доста и створени су услови да се може нормално живети и радити".

Да се подсетимо да је то било време успешно остварене санације после поплаве и време успешног привредног развоја општине. Поменимо само да је у овом периоду израђено и предато на употребу: три фабрике (два погона електронске индустрије – Специфични елементи и Катодне цеви, и "Трикотажа" у Свођу), две ветеринарске станице (у Гложану и Свођу), две основне школе (у Јаковљеву и Доњем Деја-

ну), дечји школски диспанзер у Власотинцу, пет мостова (у Стајковцу, Манастиришту ка Равном Делу, Доњем Дејану, Тегошници) и друго. (О поплави и неким питањима привредног развоја општине, аутор овог текста је опширније писао у Власотиначком зборнику бр. 3, стр. 323-348 и поводом двадесет година од поплаве, у листу "Власина", у наставцима у лето 2008. године и у листу "Наша реч").

Сви поменути резултати у отклањању последица катастрофалне поплаве, остваривању програма санације и успешног привредног развоја, остварени су великим залагањем грађана општине Власотинце. Свако је према својим могућностима дао допринос на санирању последица, а посебан допринос дали су привредни колективи са својим руководством. Немерљива је и драгоцену помоћ појединаца, општина, привредних колектива и руководства Републике, њених органа, институције, као и Региона.

Катастрофална поплава 1988. године је мобилисала и ујединила људе да остваре поменуте резултате што представља непроцењиву материјалну и људску вредност. Да не заборавимо... Аутор текста због тога предлаже да се на кејском зиду постави спомен плоча захвалност са текстом следеће садржине:

"Да не заборавимо..."

Да се на територији општине Власотинце и југа Србије догодила катастрофална поплава, 26. јуна 1988. године (недеља), о којој Извршно веће Скупштине СР Србије, 27. јула 1988. године каже:

"Оцењује се да СР Србија до сада није имала елементарну непогоду оваквог интензитета и карактера."

Да су таласи висине и до 9 метара у вечерњој и ноћној тмини носили све пред собом... поплавивши и ограде мостова...

Да су у поплави нестала три људска живота и причињена огромна материјална штета.

Да су пожртвованим радом грађана општине Власотинце, уз несебичну солидарну помоћ грађана из свих крајева земље и подршку републичког и регионалног руководства, државних органа, организација и институција, последице катастрофалне поплаве брзо и ефикасно отклоњене, остварен је и програм хитних мера санације до краја 1988. године и започет програм дугорочних мера санације.

Посебно да се не заборави оно по чему ова спомен плоча и носи назив - да су грађани општине Власотинце неизмерно за-хвални свима који су притекли у помоћ. Предлог аутора о постављању спомен-плоче захвалности заснива се на следећим чињеницама:

1. Да будуће генерације и посетиоци Власотинца буду информисани да се на територији општине Власотинце, 26. јуна 1988. године (недеља) догодила катастрофална поплава, по оци Извршног већа СР Србија, највећа елементарна непогода до тада;

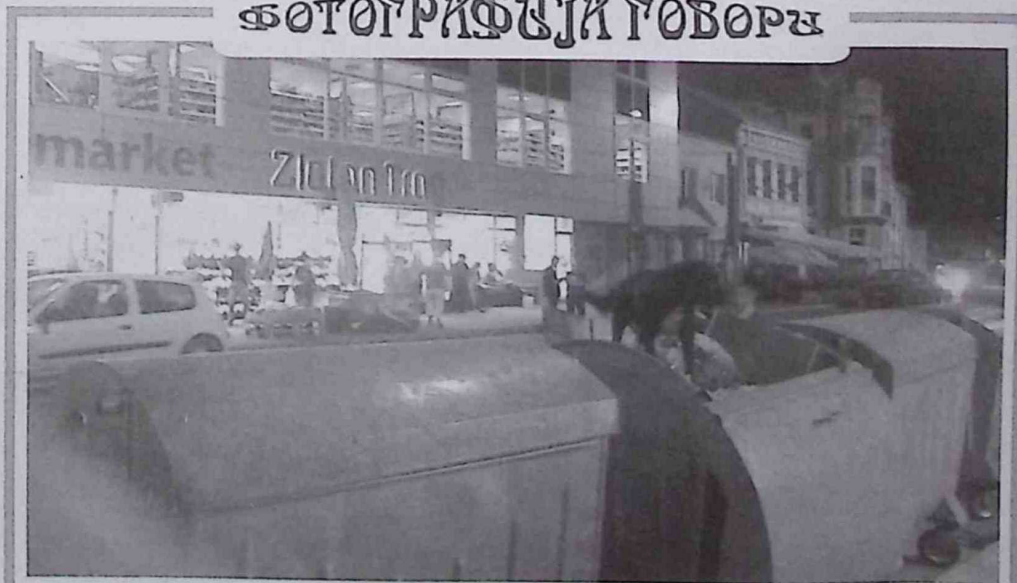
2. Да се истакне огромна солидарност грађана и осталих субјеката широм земље са угроженим становништвом, што има вишеструки драгоцени значај;

3. Да се изрази историјска захвалност општине Власотинце свима који су притекли у помоћ.

Уз то, аутор текста предлаже да, најмање на тим преломним временским дистанцама и, уистину тужним јубилејима (тридесетгодишњица, на пример), обнављамо наша сећања на катастрофалну поплаву која се догодила 26. јуна 1988. године у општини Власотинце и југу Србије. Потребно је: Да не заборавимо...

Драгољуб М. Станојевић

ФОТОГРАФИЈА ГОВОРИ

Градски ноћни предатори

ВЛАСОТИНЦЕ, САКРИВЕНО ИЗМЕЂУ НАЈСТАРИЈИХ ПЛАНИНА НА БАЛКАНУ

(ПРИРОДНО-ГЕОГРАФСKE КАРАКТЕРИСТИКЕ)

У ширем кругу, власотиначки крај се налази се на југоистоку Србије. Простире се од Власинске висоравни, Чемерника и Плана на југу, до Барноса, Штрбог камена, Црног врха, Гној Рњоса и Стола на истоку, на југу обухвата Лужничку котлину и брдско-планинско земљиште око ње, део Суве планине и Горње Заплање, на северозападу планину Крушевицу, на западу се простире до Дугог дела, Острозуба, Огореле чуке, Букове главе и Јастрепца и обухвата власотиначко виногорје и равницу све до уша Власине у Јужну Мораву. Територија општине Власотинце се граничи на западу са лесковачком, на југу са црнотравском, на истоку са бабушничком и на северу са гаџинханском општином. Власотинце је највеће насеље, град, и уједно административни и економски центар општине. Припада Јабланичком округу. Некад је Власотинце било варошица за коју је проглашена 1878. године по ослобођењу југа Србије од Турака. Године 1893. добило је свој урбанистички план, који је израдио инжењер Бартос. План је реализован тек 1922. и 1923. године.

Геолошко-геоморфолошке карактеристике

Рељеф Власотиначког краја је доста разнолик, али је у основи брдско-планински; у најнижим деловима слива има и равнице, а највише земљишта је на развоју према суседним сливовима где су и најистакнутије коте – врхови.

Највећи део територије испуњава Родопска маса настала у палеозоици (карбон - перм), састављена од метаморфних стена - кристалистих шкриљаца развоја степена кристалитета (гнас, филит, микашист). Тој маси припадају све планине Чемерничке антиклинале – Чемерник (Кула, Велики Чемерник 1638 м и Мали Чемерник 1596 м), Дуги Дел и Острозуб (Острозубска Чука 1546 м) преко Огореле Чуке, Букове Главе и нижих огранака (Јастребац) постепено се спушта у власотиначко побрђе и равницу.

Истог геолошког састава је и Власинска синклинала, која је на сектору Црне Траве и Брода стиснута, израседана и измењена као и планине источно од ње – Колунички рид (Динина Чука 1598 м) и Плана (Вртоп 1721 м) на којима су зелени кристалисти шкриљци доста поремени, тј. убрани.

(олиго-миоцен) ова маса је издигнута, а затим интензивним радијалним покретима разломљена у већ наведене громадне планине и котлину Лесковачког поља, чији је део Власотиначка равница. У истим епохама набрана је и Карпатско-балканска маса (Сува планина – Литица 1683 м, Стол 1283 м, Сињглава Чука 1125 м), у оквиру које је формирана Лужничка, а на додиру са Родопском масом Заплањска котлина.

Североисточни део власотиначког краја испуњен је Балканском масом, састављеном од кречњака, чије су наслаге различите моћности, највеће на Сувој планини, а мање на осталом брдско-планинском делу (у окружењу Лужничке котлине).

На територији Власотиначког краја био је активан и вулканизам на шта указује петролошки састав терена и остаци вулканских облика рељефа. У грађи терена учествују и магматске стене међу којима се истичу:

- вулканске стене (еруптивне и ефузивне) као што су: Велики Чемерник, Кула;
- дацит и андезит: Острозуб, Зелениче и Бистрица;
- трахит: Доњи Дејан
- туф: Конопница (Калуђерка, Чесма и Бели пут, Бели камен, Коса глава), Крушевица (Ридарчев вид и Језеро);
- вулкански песак и пепео (Зли Дол и Дубрава).

У неогену котлине су биле испуњене водом о чему сведочи неогени шљунак, песак и дебеле наслаге глине (Власотиначко виногорје и Заплање)

У плиоцену ниво језера опада формирајући абразионе терасе дужим задржавањем на појединим нивоима, а са коначним повлачењем воде настале су Лужничка, Заплањска и Лесковачка котлина.

Клима

Овај крај има умерено континенталну климу са јасно израженим годишњим добима. Виши делови имају Власинске висоравни имају имају субпланинску климу, са дугим и хладним зимама, краћим и свежим летима и врло кратким прелазним дибима.

Најхладнији месец је јануар, са просечном температуром од 0,8 °С, а најтоплији јул и август са просечном температуром од 22,2° С. Средња годишња температура у Власотинцу износи 11,9° С, док су у вишим деловима средње месечне температуре негативне у јануару, фебруару и марту, па се снежни покривач задржава и до три месеца.

Најмање падавина добијају: крај око Лужнице, Заплање и Власотиначка равница око 650 - 690 мм, а највише планински предели око 850 м. Највише падавина има у мају и јуну, а најмање у јулу, августу и септембру. Године 1995. и 1997. су биле хидролошки влажне, док је 1994. била једна од најсушнијих, када је суша трајала више од 100 дана.

Власотиначки крај је доста ветровит што се посебно односи на његове највише делове. Највећу частину има северозападни ветар (235%), који доноси падавине, а мању западни (154%) и источни (149%).

Хидрографија

Слив Власине одликује се релативним сиромаштвом у текућим водама, нарочито његов нижи део. У најнижим пределима слива температуре воде у току лета су прилично високе и касне за температурама ваздуха. Највећи део слива Власине добија 700-800 мм падавина годишње, али планински рељеф са високим степеном обешумљености условљава велико отицање падавинских вода. Специфични отицај износи 10,3 l/s/km². Коефицијент подземног хранења је 12-18% тако да је овај слив сиромашан водом што се испољава у летњим месецима док крајем зиме и почетком пролећа воде има довољно. Густина речне мреже је различита, што зависи од геолошко-петролошког састава територије. У кристалистим шкриљцима густина речне мреже је велика (преко 1500 м/км²), док је код језерских седимената, где је вододражљивост стена мања, густина речне мреже до 1150 м/км².

Ендемска врста - биљка Росуља

На развоју према суседним сливовима, у пределу Чемерника, преовлађује центрифугални (радијални) тип речне мреже, где се токови радијално разилазе на све стране, следећи пад терена.

Власине је главна река овог слива. Настаје од више саставака који извиру испод Панчиног

Мапа власотиначког виногорја

Родопској маси припада и брдско-планинско земљиште у сливовима Гратске реке и Тегошнице, где се стичу планине Барнос 1441 м, Тумба 1377 м и Таламбас 1257 м, која се преко нижих планина и коса спуштају у долине Власине и Лужнице. Северно од реке Власине овој маси припада ниска планина Крушевица (Вита Крушка 912 м) са својим огранцима такође састављена од шкриљаца као и Висока Чука 809 м између села Великог Боњинца и Пусте Реке.

Током мезозоици родопска маса је представљала колно. За време Алпске орогенезе

гроба, при врху шумске зоне. Тече и под именом Шундина река, кроз уску Шундину долину. У даљем току Власина је текла кроз тресаву (Власинско блато), на чијем месту се данас налази Власинско језеро. Данас се Власина образује низводно од бране на језеру, назване Водојажа, на 1190 м надморске висине. Код места званог Самоков, са десне стране Власина прима Стрвну. Даље тече кроз Црну Траву, регулисаним коритом, где са леве стране прима Чемерницу. Низводно са леве стране прима Малу реку, а код места Састав Река, са десне стране, прима Градску реку. Наставља ток према Тегошници, где прима Бованштицу, са леве стране. Код Горњег Ораха мења правац тока тј. скреће ка западу. Код Свођа прима своју највећу притоку, Лужницу, одакле корито постаје шире - 25 м. На даље, Власина тече клисурастом долином са малим проширењем и код Бољара прима Раставницу, одакле тече кроз Власотинце, где је корито регулисано. Задња притока јој је Шишавица а улива се 6 км низводно од Вла-сотинца, у Јужну Мораву, низводно од села Стајковца, на 227 м надморске висине. Укупан пад речног корита Власине је 913 м, а просечан пад износи 13 %.

Педолошки састав

Педолошка структура земљишта у власотиначком крају је различите стабилности, на шта највише утиче рељеф, биљни покривач и педолошки састав. На нижим, заравњеним и шумовитим теренима, она је стабилна док је у вишим и обешумљеним теренима подложна интензивној ерозији и денудацији тла.

Око реке Власине простире се речни нанос са доста хумуса и као такав је веома погодан за гајење ратарских и повртарских култура. На благо уздигнутим површинама, сем речног наноса, има и гајњача смеђе боје. На брежуљкастим теренима власотиначког виногорја распрострањена је и смоница, која се под утицајем спољашњих фактора трансформисала у глину. Код већих нагиба и на вишим деловима побрђа, услед денудације дошло је до деградације смонице, па је удео песка и шљунка повећан. Према већим надморским висинама смонице се губе, а повећава се распрострањење гајњача, које су најбоље очуване у лишћарским шумама. У највишим деловима гајњаче прелазе у подзолско земљиште, а на самим планинским врховима Чемерника и Острозуба, који су под травнатом вегетацијом и боровницама, налази се хумусно - силикатно земљиште тамне боје, које подсећа на планинске црпице.

Биљни и животињски свет

У вишим деловима власотиначког краја доминира буква, а у нижим храст. Горња граница букових шума налази се на планинама и највише се издиже до 1500 м - Чемерник, Плана и Острозуб, с тим што на Острозубу ових шума има и на самом врху - 1546 м. Ове шуме су се највише задржале на стрмим планинским странама, док су била и косе прожете травнатим вегетацијама. Природне састојине брезе има највише на Власини у појасу Гаџини - Водојажа - Метликари - Дојчинови, где има и букових шума. Већ 15 година храст се нагло суши, што се посебно односи на сладун, а брест, кога је било по брежуљцима и долинама, већ се игубио. На Власинском језеру доминира бор. Међутим, у другој половини 20. века шумске површине су знатно повећане пошумљавањем голети багреном, бором и смрчком.

По шумским и травним површинама живе разне животиње - дивље свиње, срне, лисице, вукови, зечеви, текунице. Да би се то очувало постоје прописи, али се они у доброј мери не поштују.

Анђелина Марић

ЛОНДОНСКА УЛИЦА

Прича која следи почела је сасвим случајно: у радњи за поправку радио апарата, Мо-мчило Цокановић, наставник у пензији, власник јединствене збирке старих редио-апарата, у току поправке једног од њих, причајући нам о својим сећањима из детињства, присећао се и дописних карата које су примали његови ближњи на адресу Црквене улице (садашња улица Вука Караџића).

Након изградње куће браће Поповић (зграде данас познате као Интернат), 1871. године, као и још неколико кућа неких других породица које су се такође презивале Поповић, назив улице је промењен у - Улица Поповића.

Међутим, у свести старијих Власотинчана задржан је трећи назив, којег се они најрадије и сећају - Лондонска улица. Наравно, то крије посебну причу, коју ће вам свако од њих радо испричати. Присећајући се тадашњих становника Лондонске улице, Момчило Цокановић се присећа и породица које су имале радио апарате, чак и њихових марки и година производње. Интересантни су и подаци о

ћеговог млина, где је постављен генератор наизменичне струје, јачине 40 KW, и то само у вечерњим часовима. Исте те, 1939. године, у Манас-тиришту, Коста Илић Мумџија је подигао централну снагу 140 KW, која је радила и у току дана, снабдевајући град струјом. Сви у Власотинцу су знали да су у кућама Лондонске улице, те радио емисије слушане кришом, јер су незванично биле забрањене. Грађани су били под пристојом, јер је слушање истих могло да доведе до нежељених последица. Неке од тих радио апарата, на којима се слушао Радио Лондон, од заборава је сачувао и поправио већ поменути г. Момчило Цокановић. По

(1939);

-Владимир Цокановић (сајлија) - Хорнифон, Холандија (1940);

-Христифор Стаменовић (адвокат) - Блаупункт;

-Радомир Поповић (трговац);

-Стеван Бајић (трговац);

-Жика Поповић (трговац) - Блаупункт;

-Душан Поповић (свештеник);

-Јован Поповић (учитељ) - Орион (батеријски - 1938);

-Рушка Видосављевић (ситни трговац) - Орион и Филипс (1942);

-Мића Милошевић Стаменков (агроном);

-Шевтина (обућар);

АЛБУМ

занимањима тих људи, јер нам то говори о јачању грађанског staleжа, који је и на тај начин доказивао свој углед и економски статус.

Становници те улице су углавном били учени и имућни људи, који су листом поседовали радио апарате, који су у то време били нека врста статусног симбола. Кришом, у вечерњим часовима, до касно у ноћ, они су слушали вести Редакције ВВВ-а (у народу познат као Радио Лондон), на српском језику, који је почео да се емитује 15. септембра 1939. године. Вести Радио Лондона биле су најцељенији извор информација и једини прозор у свет у то тешко време. Радио апарати су били сакривени у орманима и покривени платном. Радили су уз помоћ струје и на батерије. Струјом су снабдевани из Попови-

његовом казивању овде преносимо имена људи, називе апарата које су они поседовали и године њихове производње. Мада подаци нису потпуни, ипак су драгоцен извор и, надамо се, повод за неке преданије истраживаче, који би имали снаге да осветле тај период историје нашег Власотинца:

-Сретен Маринковић (власник црепана) - Теле-функен, Немачка;

-Душан Поповић (општински деловођа) - Телефункен, Немачка;

-Милан Валчић (банкар) - Ингелен, Аустрија;

-Ђукаловић (берберин) - Филипс, Холандија (1935);

-Сретко Ђекић Бобица (трговац) - Телефункен, Немачка (1940);

-Петар Мирковић (судски писар) - Телемонде, Француска

-Василије Поповић (свештеник);

-Властимир Маринковић (трговац);

-Димитрије Поповић (народни посланик) - Телефункен, Немачка (1940);

-Др Јован Краинчанић - Телефункен, Немачка (1940);

-Раско Краинчанић (адвокат) - Телефункен, Немачка (1940)...

Рекли бисмо, на крају, да није толико битно да ли су неки догађаји, појава, личност или дело историјски потврђени или нису. Они живе у колективном сећању народа, као легенда, као део његовог скривеног бића, хране и чувају његова најтананија осећања, какве су засигурно биле и жеља за слободом и супростављање окупатору.

Катарина Цокановић

По завршетку кошаркашких кампова који носе његово име „Александар Саша Груич“, које је ове године организовао у Херцег истински одмор). Доскора помоћник Божи Маљковићу, а сада Евгенију Пашутину, на кормилу Локомотиве из Краснодара,

САМО УПОРАН И ПОСВЕЋЕН РАД

Некако се било поклопило да је почетак излагања поново покренутог Листа Власина, 1995. године, пао у исто време са почетком рада Саше Грујића Грује, као секретара у ДТВ Партизан. Неколико смо година делили исту просторију и добро сарађивали, без иједне лоше речи или ружног поступка. А много је људи долазило у нашу редакцију у то време. Груја није никада ником ништа замерао, нити се наметао. Он је, једноставно, имао свој свет, боље рећи идеју и мотив који су га водили, подстицали и чинили испуњеним. Нама, који смо га пратили од почетка, чинило се да све послове, оне задате или оне које је сам себи наметао, обавља лако, без напора, као да је реч о игри, о некој забави, а не о послу који захтева озбиљне припреме и велики труд. И сада, када је готово достигао врх у послу којим се бави, није променио свој начин понашања и рада. Остао је скроман и ненаметљив, као да његов успех и није неки успех, као је то могао свако да постигне.

На почетку можда није лоше да разјаснимо једну ствар: ти си магистар спорта, да ли је потребно да те ословљавам са 'господине магистре'?

Ма какви, ја бих да такав почетак разговора прескочимо! Радио сам, уствари нека мерења, истраживања са децом, учесницима кампа, у Москви и на Златибору, а резултати тога су окосница мог магистарског рада. Али, не верујем да је то некоме интересантно, зато је боље да о томе не причамо, можда само да поменеш, а и не мораш. Сада радим на докторату, па када то одбраним у Русији обећавам да ћемо више причати на ту тему.

Увек ме је збуњивао (да не кажем одушевљавао) твој начин рада, више ми се чинило да се играш, забављаш, него што озбиљно приступаш послу. Међутим, резултати које си постигао говоре супротно, кажи нам више о свом начину рада?

Не знам, можда то са стране тако изгледа. Ја у сваки посао уносим емоције, јер радим оно што волим. Ако радиш без воље, ако то не волиш, онда ту нема резултата. Ја сам рад у нашем Партизану сматрао као нешто своје. Наравно, почео сам као играч у клубу, онда је дошла повреда руке, повукао сам се из игре, али не и из кошарке, почео сам да тренирам децу у клубу.

како бих озбиљније могао да учим. Схватао сам да нешто у мом раду не ваља: радим, радим, а резултата нема. И он ми је дао прави савет: да одем на Златибор, на кошаркашки камп!

То је било 1996/97. године, пронађем некако њихов телефонски број, назовем их, саберем паре, уплатим и одем да учим. То је, уствари, била прекретница у мом бављењу кошарком. У то време сам имао срећу да је професор Александар Николић, легенда светске кошарке, изузетан човек, који се до тада није превише показивао у јавности, није давао интервјуе, није писао књиге, само су ретки тренери имали срећу да раде са њим (Маљковић, Тањевић, Обрадовић), као да је схватио да му је још мало живота остало, отворио се, одабрао камп на Златибору и тамо радио са младим тренерима.

А рад је био исцрпљујући, од ујутру до увече. Устанеш у 6 ујутру па до 12 у ноћи, утакмице, тренинзи, разговори, ако се добије неко задужење остаје се и после тога. И сад један интересантан детаљ: на трибинама једног од помоћних терена ја записујем вежбе, кад ме неко лупну по рамену: „Колега, шта то радите?“ Био је то професор Николић. Ја му кажем да записујем вежбе, учим, а он мени: „Сутра узми групу и ради!“ Ја поче' да врдим, где ћу, пред њим имам трему, а он

правац Златибор. Тако ја ту одрадим цело лето. Те зиме у Херцег Новом је био зимски камп, и за њега ја добијем позив, дакле још двадесет нових дана рада и учења. Све што се тамо каже ја памтим и бележим. Ако професор каже да је бело онда је бело (мада ми се понекад чини и да није). После тога се вратим у Власотинце и направим озбиљнији рад у клубу. На тренинзима је било 200-250 девојчица и

ћу по завршетку радити у Партизану, аеробик, вежбе, теретана. Али, на Факултету ме професор кошарке одговори од Више тренерске и убеди да упишем Факултет. Како сам успео да га упишем, када ми је документација била остала у Приштини, то је за посебну причу. Некако успем да ме убаце као последњег на ранг-листу (278 сам био), а испит положим, без припрема, без тренинга, као 8. И упишем факул-

Саша Грујић у разговору са нашим уредником

дечака. Са њима сам радио понесен искуствима са кампа, као да радим са најбољим кошаркашима. И резултати нису изостали.

У ПОСЛУ ЈЕ ВАЖНО ДА БУДЕШ ОКРУЖЕН КВАЛИТЕТНИМ ЉУДИМА

Све до 2005. године је то тако ишло. А ја сам био 1998. уписао Вишу тренерску школу у Нишу, а Факултет физичке културе 1992. у Приштини. Али, био сам на ратишту и мислио сам да те године направим паузу, а да следеће године пробам да се пребацим у Ниш. После тога сам био повредио руку и 'схватио' да од моје школе неће бити ништа. Од 1994. године сам радио као секретар у ДТВ Партизан. То ми није било важно због плате, јер се у то време зарађивало пет евра месечно, него ми је било важно због могућности да тренирам кошарку, да радим озбиљније са децом. Ујутру сам завршавао административне послове, а увече ишао у салу.

Међутим, разочаран односом града и клуба према раду са децом (нема пара, нема превоза, нема квалитетних утакмица), ја одлучим да оставим кошарку. Решио сам да обновим упис на Вишу тренерску, смер Рекреација, и рачунао сам да

тет, и уз рад га и завршим.

Непланирано, дошао ми је позив из Медвеђе да тренирам њихов клуб, који је играо у Првој српској лиги. Успели смо да дођемо до баража за Б лигу, и тако се чуло за ту екипу - шта је Медвеђа, село једно, а игра у високом рангу. И баш те године сам закаснио на Златибор (био сам са факултетом у Бугарској), а када сам дошао све групе су биле заузете. Тог дана је била дошла нека руска група у којој је био син тренера Сергеја Ка-рашева, (који је касније постао селектор руске репрезентације, а син сада игра у НБА). И тако ја кренем да радим са њима, одрадим десет дана, и недуго после завршетка кампа дође ми позив да одем у Москву. Да радим у приватној школи кошарке Сергеја Панова, је-дног од најпознатијих руских кошаркаша, играча ЦСКА. Тамо сам био годину дана, као координатор млађих категорија, после тога добијем позив из ЦСКА, да будем шеф млађих категорија. Са њима смо били прваци Москве и Русије.

Затим сам од 2009. до 2011. године радио као помоћни тренер Динама из Москве, где је главни тренер био Сергеј Базаревич, први руски кошаркаш који је играо у НБА лиги. То је био тежак период, криза у Русији велика, ради се без плате.

О РЕПРЕЗЕНТАЦИЈИ

Имаш ли амбиције везане за репрезентацију?

Не, немам такве амбиције, ја сам презадовољан што сам успео из провинције да догурам докле сам догурао. Сам, без менаџера, препорука, радим напорно и нико не може да каже да ми је помогао. Ја сам увек ишао за идејом, да нешто урадим, да нешто постигнем. Морам да и надаље радим озбиљно и одговорно.

Сваки дан сам радио као да радим у Лејкерсима, а не у Власотинцу. Међутим, када бих отишао на факултет, или у камп у Пожаревац, онда бих видео где сам, схватио своје место - и кретао сам поново. Никад нисам одустајао, али далеко од тога да сам помишљао да ћу икада да одем из Власотинца.

Још чувам неку црвену књижицу у коју сам бележио своје прве тренинге. Сада ми је то смешно, како је све то било неповезано. Неки преокрет у том раду ми се десио када сам се за савет обратио једном пријатељу из Лесковца, да ми да неку књигу, касету, било шта

ми даје групу! „Или узми групу и ради или да те сутра не видим на кампу“ - каже ми он изричито. Где да идем, зар да ми пропадну 200 марака - и ја, шта ћу, лажем га да немам искуство, а уствари већ сам радио у Партизану две, три године (мислио сам ће да ме откачи, да ће да каже: „Седи ту и гледај“, али он не посустаје - или-или. И ја тако узем групу, одрадим десет дана и вратим се кући.

Кад, после пар дана, звони ми телефон, зову ме из кампа и кажу да је професор рекао: „Зовите Власотинчанина, сада ћемо ми њему да платимо да буде са нама у кампу“. И ја сутра седам у аутобус и

Новом и Кладову, Саша Грујић је дошао кући у Власотинце (како он каже: 'на једини, радо се одазвао нашем позиву да урадимо интервју за Наше Власотинце.

ДОНОСЕ РЕЗУЛТАТЕ

Онда ме је Божа Малковић позвао у Локомотиву, у Краснодар, за помоћног тренера, тамо сам био три године, а недавно смо продужили уговор на још две године. Све ово мени изгледа као велика срећа, као да ме је Бог погледао, јер, било је пре мене и других тренера у Власотинцу, али нису имали среће. Никада нисам зазирао од дру-

лазим.

Да ли си очекивао оволики успех у својој тренерској каријери?

Ма какви, сада могу само оцу да захвалим на томе. Сећам се да сам од њега једном тражио да уложимо у његову ауто-електричарску радионицу, да је модернизујемо. А он ме је буквално изба-

пријатна, то је житница Русије и мени је тамо одлично, па за сада не размишљам о напуштању Локомотиве.

Реци нам нешто више о свом кошаркашком кампу?

Вероватно се идеја о кошаркашком кампу родила баш у време кризе, када у клубу нисам примао плату. Дођу тако родитељи деце са којом сам радио по школама (почео

О ИНДИВИДУАЛНОМ РАДУ

Саша Грујић је постао препознатљив по свом индивидуалном раду са играчима. Интересовало нас је шта то подразумева и како се он спроводи.

Свако има своје недостатке у сезони, које у време одмора настоји да исправи. Мени је у Динаму из Москве био задатак управо да радим додатно са тим играчима. Шта је ту најважније – да они поверују да то што радиш са њима вреди и да њима помаже, да, рецимо, боље одиграју сезону, да боље шутирају на кош... Радио сам са неким њиховим репрезентативцима који су освајали олимпијске медаље и медаље са светских првенстава. Долазили су и на Златибор да радимо индивидуално, довољно је било да неко од њих побољша ефекат шута на кош и да онда јавно каже да је радио са мном. То се прочује и заинтересованих за камп је све више. Долазе и девојке, првакиње Европе, углавном се та прича са мојим кампом креће у добром правцу.

гих, нити им завидео, увек сам желео да помогнем колико могу. Веома је важно да уз себе имаш квалитетне људе, који ће те стално држати у форми и не дозвољавати ти да се опустиш. То је важно у сваком послу, да имаш неког, не као конкуренцију, него неког ко ће увек да ти држи пажњу, да те мотивише. На жалост, виђам и другачије примере, неки тренери доводе слабије помоћнике, мислећи ваљда да ће они тиме бити још већи, али тако се не стиже до врхунских резултата. Ако верујеш у себе и ако поштено радиш успех не може да изостане.

Како си се сналазио у Москви без плаћеног посла?

Нисам се предавао, тезгарио сам по школама, држао предавања, држао приватне часове. Рецимо, вратимо се са утакмице, остали иду кући а ја на метро и држим приватне часове. Са мном је тада била жена и једногодишњи син, трошкови су били велики, мора нешто да се заради. Данас ми многи кажу: 'Благо теби...' а не знају кроз каква сам искушења морао да про-

цио из радње и казао: „Ти немаш шта овде да тражиш, сналази се како знаш!“ Тада ми је било криво, мислио сам: родитељи се боре за своју децу, а он неће ни да разговара са мном. Да ми је тада пошао на руку не би било ове друге, кошаркашке стране!

ЖЕЉА МИ ЈЕ ДА СВОЈ КОШАРКАШКИ КАМП ПРЕСЕЛИМ У ВЛАСОТИНЦЕ

Ја лично не сматрам да сам постигао неки посебан успех, има од мене много квалитетнијих тренера који су без посла, има много тренера који нису добили прилику, има и оних који су добили прилику али је нису искористили. Ипак, морам да признам, није мала ствар – девет година сам већ у Русији, само да останеш у послу па је успех, а камо ли да догураш до кошаркашке Европе. Имао сам у међувремену позив да одем у Италију, у њихову прву лигу, чак и да будем први тренер. Међутим, Краснодар је прелеп град, близу је Црно море, клима је

сам са 5-6 њих) и предлажу ми да одемо негде заједно на одмор, а да ја радим са њиховом децом. Ја то прихватим, позovem још једног колегу и нас двојица на 5-6 детета, одрадио добар посао. Успут поведем и Тијану и Вукашина (жену и сина), они одмарају, а ја искомбинијем посао и одмор.

Наравно, камп на Златибору нисам пропуштао, одлазио сам сваке године, две године сам био и стручни руководиоца, и то најмлађи у историји кампа, држао сам предавања другим тренерима, што је за мене био својеврсни успех и признање. Што се тиче мог кампа, рад у њему је специфичан, док у другима један тренер ради и са чак 15-20 полазника код мене на 5-6 полазника иду два до три тренера. Тако рећи, ради се индивидуално, 4-5 тренинга дневно. Код Руса је најбоља реклама од уста до уста, а ја сам ове године већ у јануару имао више од сто уписаних, дакле распродан камп. Готова сва та деца су дошла са родитељима, па се трудимо да организацију стално подижемо на виши ниво.

Жао ми је што не могу те кампове да пребацам у Власотинце, а сматрам да би то могла да буде лепа прича и за општину и за људе. Замислите сто продатих пансиона, плус ванпансионска потрошња, колико би пара остало у Власотинцу. А и мени би било лакше, јер ми је једини прави одмор онда када дођем из Русије у Власотинце.

Дакле, жеља ми је да камп преселим у Власотинце, да ту заживи, али треба нам смештај, хала, базен... На општини је да види да ли јој је у интересу да развија туризам, а овде пре свега мислим на спортски туризам.

Пратиш ли кошаркашка дешавања у Власотинцу?

Не превише, тек онолико колико ми кажу моји пријатељи. Ипак, заинтересован сам да помогнем, у опреми пре свега.

Имам пар људи који долазе код мене на камп, а који воде власотиначку кошарку. С њима сам стално у контакту, спреман сам да им дам своју опрему са кампа, коју могу да користе све до јуна, док не дође време одржавања следећег кампа. Битно што треба да зна свако од њих, и било ко други ко жели да се бави тренерским послом, да се унапред не мисли о заради, о успеху, да се очекује да се прво узму паре па да се онда размишља о учинку, о ономе шта ће они да пруже. Мора да се иде другачије, прво рад, озбиљан, искрен, са потпуном посвећеношћу, па тек онда да се мисли на плодове. Ја сам се увек тако понашао.

Знам да неколико својих пријатеља увек зовеш на кампове, да ти пре свега помогну али и да зараде неку пару?

То су мени драги и блиски пријатељи, свако од њих нађе себи посао, неко превози, неко доноси лопте и опрему, неко брине за безбедност... Ја лично не водим ниједну групу, али сам стално на терену и активно учествујем у раду, помажем тренерима. Организација ми одвлачи велику енергију: обезбеђење смештаја, хране, тренери, опрема, превоз... тако да ћу убудуће морати да нађем неког ко ће само тиме да се бави. Пет година већ траје тај мој кошаркашки камп, али и даље идем на Златибор, да држећи предавања тренерима, одужим неки свој дуг према професору Николићу.

Разговор водио Срба Такић

ЈЕДАН ПОПИС ИНТЕРНИРАЦА ИЗ ВЛАСОТИНЦА И ОКОЛИНЕ У ПРВОМ СВЕТСКОМ РАТУ

(јул 1914 – јануар 1916)

У периоду од јула 1914. до јануара 1916. године, мањи број људи (војници и цивили) доспели су у заробљеништво, у логоре Аустро-Угарске, Немачке и Бугарске. Попис интернираца којег овде дајемо, а до којег смо успели да дођемо, узет из једног од низа војно-полицијских извештаја, садржи имена људи из лесковачког и власотиначког краја, односно 107 људи из 22 насеља.

У овом саопштењу обратили смо пажњу на заробљенике - интернирце из Власотинца и околних места, који су били заробљени у логорима Аустро-Угарске, на чијој територији је било на десетине логора, а који су били под војном управом Аустро-Угарског Министарства војног.

Услови у тим логорима били су веома тешки за живот, са веома неповољним смештајем и исхраном, тако да је смртност заробљеника била велика. Скоро да самог краја Првог светског рата није се знао тачан број заробљеника Срба, тако да су подаци о њима непотпуни.*

Логор Хајду (Дебрецин)

Апостоловић Михајло, трговац из Власотинца, рођен 1872, интерниран у Вршац;

Апостоловић Младен, трговац из Власотинца, рођен 1888, интерниран у Вршац.

Логор Пешта (Цеглад)

Здравковић Цане, циглар из Власотинца, рођен 1895, интерниран у Шабац;

Јовановић Никола, надничар из Власотинца, рођен 1879, интерниран у Панчево;

Младеновић Милан, циглар из Лопушње, рођен 1895, интерниран у Шабац;

Миленковић Душан, циглар из Шишаве, рођен 1894, интерниран у Шабац;

Стојановић Јордан, циглар из Шишаве, рођен 1881, интерниран у Шабац;

Николић Светозар, циглар из Шишаве, рођен 1881, интерниран у Шабац;

Миленковић Јерврем, циглар из Шишаве, рођен 1882, интерниран у Шабац;

Миленковић Михајло, циглар из Шишаве, рођен 1890, интерниран у Шабац;

Миросављевић Михаило, циглар из Шишаве, рођен 1878, интерниран у ?;

Младеновић Душан, циглар из Шишаве, рођен 1896, интерниран у Сомбор.

Логор Пешта (Турн)

Бицић Јордан, рудар из Власотинца, рођен 1846, интерниран у ?;

Коцић Владимир, циглар из Шишаве, рођен 1895, интерни-

ран у ?;

Стојановић Светозар, циглар из Шишаве, рођен 1896, интерниран у ?;

Ђорић Урош, циглар из Шишаве, рођен 1896, интерниран у ?.

Логор Пешта (Вац)

Стаменковић Александар, тесар из Власотинца, рођен 1890, интерниран у Вршац;

Стојановић Миљивој, надничар из Власотинца, рођен 1884, интерниран у Суботицу; Митровић Живан, радник из Лопушње, рођен 1889, интерниран у ?.

Ђикић Јордан, пекар из Власотинца, рођен 1878, интерниран у Бају.

Логор Пешта (Кишварда)

Ђекић Војислав, надничар из Власотинца, рођен 1896, интерниран у Нови Сад.

Логор Соблоч (Нађкало)

Стојановић Тодор, радник из Власотинца, рођен 1900, интерниран у Нови Сад;

Стефановић Стефан, радник из Власотинца, рођен 1890, интерниран у Нови Сад;

Андрејевић Стојан, радник из Власотинца, рођен 1889, интерниран у Нови Сад.

Логор Шашвар

Миленковић Душан, надничар из Шишаве, рођен 1894, интерниран у Земун;

Стојановић Јосиф, надничар из Шишаве, рођен 1874, интерниран у Руму.

Логор Ваш (Шерок) – Девчер

Поповић Драгутин, радник из Власотинца, рођен 1897, интерниран у Нови Сад;

Динкић Антанас, радник из Власотинца, рођен 1897, интерниран у Нови Сад.

Овај попис интерниранца даје делимичне податке о људима из Власотинца и околних места, који су се нашли у логорима Аустро-Угарске. Били су то људи различитих занимања, углавном сељаци и занатлије, а помињу се као трговци, радници, циглари, надничари, рудар, пекар, тесар. Били су заробљавани и хапшени на територијама које су држале аустро-угарске војне трупе, или су се повлачили са српском војском. Колико се од ових интернираца после Првог светског рата вратило својим домовима тешко је утврдити.

Овај рад нека буде један израз поштовања и оживљавање успомене на оне који су били заробљени у непријатељским логорима током Првог светског рата, али и подстрек за даља истраживања.

* Попис се налази у Архиву Србије у Београду, Фонд Војни Генерални Гуверман.

Даница Валчић

АТЕНТАТ НА

Поводом 110 година од смрти Ђорђа Петровића

Током своје историје Власотинце је изнедрило доста људи који су се својим делом издвојили, оставивши мањи или већи траг у животу јужне српске вароши. Један од таквих људи је свакако народни посланик, председник општине и дародавац Ђорђе Петровић.

Ђорђе Петровић рођен је 1853. године у Црној Бари у роду Грковци, једном од старијих у селу, а насељени су из заплањског села Гркиња, па је стога њихова махала названа Грковска. Слава им је Свети Ђорђе 16. новембра, у народу познат као Ђурђиц. Најстарији упамћени предак Мијајло имао је синове Тричка и Петра, од којих су настали Тричковићи и Петровићи. Петар и Јованка имали су 4 сина и 5 ћерки, а трећи син био је Ђорђе. Он припада оној генерацији хришћана који су у после-

тници грађанске класе у Јужној Србији. У власотиначком крају међу најбогатијим били су: Коста Илић Мумџија, Гаврило Поповић, Стојилко Ђокић Бориндолац, Коста Стојановић... За богатство Ђорђа Петровића везује се предање како је у Београду нашао неку стару турску мапу уз помоћ које је ископао злато у потесу Беле воде код Присјана. Основно занимање Петровића је земљорадња и сточарство, а уз то су били длакари и џрепари. Имали су удела у џрепама у Мачви, Шумадији

као дародавцу налазимо у извештају Цркве Светог архангела Гаврила у Крушевици. Године 1884. свештеник Онуфрије Поповић и председник Крушевичке општине Ђорђе Петровић Црнобарац покренули су сакупљање прилога за доградњу трема цркве. На црквеном звону пише да је изливано за време краља Милана Обреновића 1885. године, што значи док је на челу општине био Петровић, који је, иначе, ту дужност двапут обављао. Један запис о Ђорђу у Цркви Сошествија Светог Духа у Власотинцу може се и данас прочитати. Када се уђе у цркву с десне стране, налази се фреска Светог цара Константина и царице Јелене, у чијем доњем левом углу пише да је за њено осликавање новац приложила породица Ђорђа Петровића из Црне Баре септембра 1894. године.

Свети цар Константин и царица Јелена у власотиначкој цркви (1894)

дњим деценијама турске власти успели да се издвоје од обичне раје и побољшају положај своје породице, а касније и свог staleжа. Наиме, Хатишериф од Гилхане или Закон о Танзимату из 1839. године изједначио је права муслимана и хришћана, чиме је Турска покушала да реформира ојача свој углед међу хришћанском рајом и оживи бар нешто од некадашњег сјаја. Многим занимањима, која су некад била резервисана само за муслимане, од тада су се могли бавити и хришћани. Мада локалне паше нису поштовале Танзимат и чак су повећале зулуме, што је изазвало буне хришћана, ипак је закон омогућио појединим Србима да економски ојачају. Они који су тада стекли капитал искористили су повлачење Турака да откупе турска имања и да постану заче-

и Београду. Ђорђе је давао новац на зајам, а ако дужник није могао да врати позајмицу, заузврат би губио имовину коју би заложиио. И то је био један од начина како је увећавао иметак.

Ђорђе се двапут женио и имао је укупно деветоро деце. Из првог брака са Костадином остале су му ћерке Љубица, Риска и Стана. Друга жена Богдана довела је два сина Драгутин и Милан, чији је отац био убијени писар Дејанске општине, Илија Митић из Свођа. Ђорђе и Богдана имали су још четворо заједничке деце: Владимир, Милкана, Даринка и Анђелија. То је била једна уобичајена српска породица, јер су крајем 19. и почетком 20. века Срби и Руси били међу народима са највећим наталитетом у Европи.

Најстарији писани траг о Ђорђу Петровићу

Споменик Ђорђу Петровићу на гробљу у Власотинцу

У документу, који чува чукунунук Милорад Петровић, види се да је Ђорђе Петровић заступао Црнобараце у спору који су покренули лесковачки Турци Мустафа Дуррић, Мехмед Османовић... Наиме, после Берлинског конгреса у новоослобођеним крајевима Србије укида се турски феудални систем и бивши кметови су добили земљу, али су заузврат морали да плате одштету турским господарима по Закону о аграрним одно-

НАРОДНОГ ПОСЛАНИКА

Прва прослава Светог Саве у црнобарској школи (1927), бившој кући Ђорђа Петровића

сима. Спор је покренут 6. марта 1895, а окончан пресудом Првостепеног суда у Лесковцу под бр. 8003 од 8. јула 1898. године. Црнобарски кметови су морали да плате одштету, али се не

Диплома ПД Његош на име Ђорђа Петровића

зна да ли је тако учињено јер се то у пракси ретко дешавало. Рокови су стално померани, па је Србија узела зајам да исплати Турке, тако су српски грађани део дуга годинама враћали, а нешто је и отписано.

Власотиначки срез је у Скупштини Краљевине Србије имао најчешће три народна посланика. На парламентарним изборима 22. јуна 1897. Ђорђе Петровић бива изабран за народног посланика из редова Радикалне странке, други је био Стеван Миљковић из Власотинца и трећи Сима Поповић из Доброг Поља. Они су представљали Власотиначки срез који је тада припадао Пиротском округу и требало је да им мандати трају три године. Међутим,

ова влада Ђорђа Симића није дуго издржала с обзиром да није била по вољи краљу Александру Обреновићу. Наредне године 23. маја расписани су нови избори након којих су радикали на власти заменили либерали и напредњаци. Опште је позната чињеница да је Радикална странка била против диктатуре последњег Обреновића и до Мајског преврата 1903. радикали су били на многим искушењима. Ђорђе Петровић је остао веран странци и Николи Пашићу у најтежим тренуцима, када их је напустила група око Љубомира Живковића, која је касније прерасла у Самосталну радикалну странку.

Трагични крај живота Ђорђа Петровића одувек је изазивао контроверзе, па и они упућени немају по свим питањима јединствен став. Првог октобра 1905. на потесу Рамниште Ђорђе је изашао са синовима Драгутином и Миланом да реже шуму, једино је најмлађи Владимир остао код куће. У њиховој близини су се налазили чланови још две породице са којима су на том подручју имали имовину. Имена тих породица овде нису поменута да се њихови потомци не би осећали прозвани. Један од суседа је замолио Ђорђа да покаже тачно где су међе. Тада се из шуме зачуше пуцњи плаћених убица из Стубле код Бојника, који су се недељама крили код једне од породица организатора убиства. Ђорђе је одмах убијен, а

старији син Драгутин је рањен прострелном раном у стомак. Милана су промашили, а пошто је непомично лежао, мислили су да су га убили. Драгутину је рана превијана платном, које му је жена донела у мираз, и запрегом су га преко Запања пребацили до Ниша. Иако је изгубио доста крви, његов млад и здрав организам изборио се са последицама рањавања. С обзиром на све околности, убице су дуго вребале прилику са намером да побију све одрасле мушке чланове Петровића. Драгутин се тек оженио, Милан је био момак, а Владимир дете. Потомци Петровића сматрају да је повод за убиство био комшијски дуг и свађа око имовине, по њима политика са тим није имала никакве везе. Мада је била у жеку предизборна кампања и борба између Радикалне странке и одвојене фракције Самосталне радикалне странке, па нико са сигурношћу не може искључити ни политичке мотиве. Каква је владала атмосфера у друштву, најбоље објашњава цитат из Политике: "До сада су приликом нереда ових поновљених избора радиле само батине, али се треба бојати да у будуће колац, нож и секира не дођу на ред". Чланак је анализа предизборне ситуације на југу Србије, а написан је неколико дана пре напада на Петровиће. После смрти Ђорђа у наредим деценијама Рамниште ће бити фатално за још две мушке главе из других по-

Садашњи изглед куће Петровића

родица.

Тако је Богдана по други пут постала удовица, па новцем наплаћеним од животног осигурања и продајом имовине купује имање у Власотинцу. Тада је отворена Богданина кафана која се налазила преко пута данашњег хотела „Нови Земун“ на почетку Виноградарске улице. У њеној близини налазило се имање Петровића на којем сада има неколико кућа. Непосредно после Првог светског рата породица се коначно пресељава из Црне Баре у Власотинце, како би Драгутинов син Милорад могао ићи у школу. Ту су живели петнаестак година док им банка није одузела имовину, јер је Драгутин Петровић био жирант многим који нису отплаћивали кредит. Потом откупљују попову кућу на левој обали Власине, где се данас налази Стоматолошка ординација Петровић.

Нешто раније, породичну кућу у Црној Бари продали су држави за потребе прве основне школе у селу. До наших дана у кући Ивана Петровића сачувана је фотографија са прве прославе Светог Саве 1927. године. Испред школе су се сликали Ђорђеви потомци са бројним мештанима. Тај објекат је коришћен и после Другог светског рата, све док изнад њега није изграђена нова школа. С обзиром да се село расељава и све је мање деце, остаће чињеница да се највећи број Црнобараца описменио у бившој кући Ђорђа Петровића.

У знак сећања на покојног мужа, Богдана је 7. априла 1936. уплатила новац Певачкој дружини Његош, а диплому на Ђорђево име и данас чувају урамљену потомци Драгутина Петровића. Наредне године је Ђорђевог споменик пренет из

Црне Баре на гробље у Власотинцу, где се и сада може видети. Пошто је Богдана надживела супруга 50 година, у вароши је породица позната под називом Богданинци. Она ће остати упамћена и по својој дуговечности, јер је умрла после Другог светског рата у 104. години. Деветоро деце Ђорђа и Богдане оставили су бројне потомке, који живе широм Србије, али и у иностранству. Само по мушкој линији три чукунунука са породицама живе у Власотинцу. Данас се они баве различитим пословима: доктори, инжењери, професори, привредници, економисти... Најобразованији је доктор наука Небојша Ивановић, доцент на Катедри за хирургију Медицинског факултета у Београду и оснивач Поликлинике Ескулап у Власотинцу. Међу потомцима име Ђорђе је нарочито популарно, јер у свакој генерацији постоји бар по један са тим именом. Најмлађи Ђорђе Петровић рођен је 2014. године, 161 годину од рођења, односно 109 година од смрти значајног претка.

Сећање на Ђорђа Петровића је још живо. У разговору са старијим становницима Црне Баре, може се понешто чути о Ђорђевој богатству и убиству. Драгоцене податке добио сам од Новице Тричковића, кустоса Завичајног музеја у Власотинцу и писца монографије села Црна Бара, коју због недостатка новца не може објавити. Милорад Петровић има највише докумената, које је несебично понудио за ово истраживање. Вероучитељ Драган Видосављевић ми је указао на везе Ђорђа Петровића и цркве. Свима њима дугујем захвалност, јер без њих мало тога бих сазнао о свом угледном претку.

РУДАР МИЛЧА

Рудар Милча дошао је са Копаоника, са својом дружином, у Црну Траву, где је рудовао у руднику кога су звали Козарничке ровине, или само Ровине. Овај рудник био је на северном завршетку Козарничког Дела званог Чука. Простирао се скоро од самог врха Чуке, падињасто се ширећи у велику зараван која се пружала од јужне стране махале Печиновци, села Чуке, на југу све до Шарковог рида, изнад села Козарница. Западни рубови заравни падињасто се нагло стрмо простиру све до реке Чемернице, која тече у подножју Козарничког дела. У овом великом руднику рудовао је рудар Милча са својим друговима, копајући руду гвожђа и испирајући је у великим округлим рупама, које су пунили земљом помешану са рудом гвожђа и са водом која је доведена вагом од реке Чемернице и свих потока који су чинили њен слив са десне стране. Кад се напуни рупа подиже се савак на доњој страни рупе и тад вода отиче односећи земљу, док руда гвожђа остаје као тежа на дну.

Милча и његови другови рудари подигли су колибе на јужном рубу доњег дела рудника на падињастој заравни између две долине. Рудари који су били ожењени довели су своје породице са целом задругом са Копаоника, заузевши целу западну страну Козарничког дела. Милчина задруга отишла је у бежанију са Копаоника, после крвавог обрачуна са десетак Турчина који су покушали да отму Милчине сестре. Са својим задругарима он је побио Турке, преко ноћи се спремили за бежанију, мртва турска тела набацио је у плевњу и запалио је као и остале зграде а оружје и коње запленио. Милча је отишао са још неколико младих рудара према Црној Трави, а остали део задруге у супротном правцу. У почетку је одржавао тајне везе са својим задругарима, које је временом довео да рудују у околину данашњег села Рупља, да буду у његовој близини и о којима би водио бригу и ако затреба штитио би их од турске самовоље.

У целом црнотравском крају, у свим рудницама у којима се копала руда, по површини земље и у самоковима, причали су рудари и ковачи о рудару Милчи. Нико од рудара није имао дар да осети богату жицу руде и да за њом иде као Милча. Сви су га рудари и ковачи у самоковима сматрали за свога вођу, башу, те су га и стари и млади често питали за савет. Међу рударима се нарочито истицао храброшћу и поштењем и мржњом према Турцима, који су својом самовољом надмашивали дивљаке. Насртали су на образ младих девојака, жена, отимали имовину како су хтели, а да за своје дивљаштво нису одговарали никоме.

У Козарничком самокову и руднику био је надзорник неки кривоноги Турчин Јерула који је по лицу и телу био сав бубуљичав што је било последица прележане неке тешке болести у детињству. Кад је одио гегао се, још кад носи дугачку сабљу окачену о појасу која се вукла по земљи, свима је био смешан како се кочоперио ко кус петал.

Турчин Јерул кад је обилазио козарнички рудник у Козарничке ровине никако није смео сам да иде у обилазак рудника, или било шта да опљачка или да насрне на образ рударских ћерки и жена. Плашио се рудара Милче и његове дружине. Милча се није плашио никога па ни Јерула, могао је да убије било ког Турчина који га изазове својим нечасним поступком. Носио је са собом своју рударску матику којом је копао руду а чије су се ушице с друге стране завршавале у облику секире која је била оштра као бријач.

Илустровао: Небојша Митровић Пуша

Случајно, или тако је Бог хтео, Милча у дубокој ровини козарничког рудника, која се пружала скоро од самог врха Станићева, изнад Козарнице, до реке Чемернице, наиђе на веома богату жицу злата. Та је жица била толико богата да је Милча копао велико грумење злата које је стављао у своју торбу а ноћу их смештао у своје тајно скровиште на зараван недалеко од куће где су његови задругари вршили жито, те је то место названо Милчино гумно. Поред гумна била је појата за стоку, а део за боравак пастира, док је испод пода просторије за стоку било тајно скровиште за ајдуке.

Рудар Милча загледао се у девојку Танкосаву из веома моћне задруге Вукашина Каракаша, чије су куће биле недалеко од ливаде Бешчике, на источној падини Големог Чемерника. Ливада Бешчика пружала се с леве стране горњег тока реке Чемернице до врха Големог Чемерника. Била је власништво Вукашина Каракаша и скоро читава околина око ње. Вукашин је чувао око илјаду оваца, поред тога јо и стада коња и говеда. Куће задругара Вукашина биле су на јужној страни ливаде. Бешчике а њихове зидине и данас постоје.

Рудар Милча често је ноћу одлазио код Вукашина, остајући код њега по неколико дана. Нико није знао шта је код Вукашина радио и где су ишли. Нико није смео да пита Милчу што га нема да ради, па чак ни гегави и зли турски надзорник Јерула. Боравећи код Вукашина Милча је често служила његова ћерка Танкосава, привлачне али не изразите лепоте тела, али су њени покрети били нежни, а она изразито храбра и одлучна. Причало се, да је, кад је чувала овце на Големом Чемернику, код Беле воде, наишао неки Турчин и не слутећи своју блиску смрт покушао силом да је отме. Танкосава му се умилно смешила као да добровољно пристаје, док није искористила прилику као да се попне на коња поред Турчина да седне изненада извадила анџар из појаса и забила га Турчину у груди. Све што је било вредно код њега сакрила је у оближње скровиште, натоварила турчиново мртво тело на коња и предала га ајдучкој дружини, чији је члан била.

Због њене храбрости, ретко који се момак усуђивао да је запроси, иако је из богате задруге. Први пут кад су се срели, Танкосави је запао за око наочити рудар, а и Милчи је запала за око Танкосаве. После овога учестали су сусрети Милче и Вукашина. Некако се увек погађало да им Танкосава поставља совру, кришом користећи прилику кад остане насамом са Милчом да га слободно погледа и да разговара са њим, трудећи се да му што боље угоди. Једном кад су остали сами, Милча је погледао у очи Танкосаву и питао је: Танкосава, танка јело, да ли оћеш да поћеш за мене, иако сви мисле да сам сиром, ја имам злато коња да натоварим, па и нај јак коњ има да падне испод тија товар? Овој што те пита-

јем оћу одма да ми кажеш докле неје дошао Вукашин.

Танкосава се насмејала и прилазећи Милчи одговорила: Одавно чекам да ме питаш да ли оћу да појдем за тебе, и моји исто чекају и давају ми благослов родитељски, затој је сад излегал мој отац кобајаги да уработи нешто. Ја не идем за тебе због твоје злато него што те моја душа бегендише. Да је питал други неки што ме ти питају, ја би му ајдучки пресудила. С тебе ћу да идем па макар и у смрт. Танкосава је пришла до Милче и заклела му се на верност по ајдучки, чврстим загрљајем.

Вукашин Каракаш, улазећи у кућу погледао је ћерку Танкосаву и рекао јој: Ђерко, не питај ме да ли давам благослов да отидеш за Милчу, ти знаш да га ја бегендишем још одавно кад је дошао да рудује овам. Знао добро какав је јунак, од данаске слободно се састављајте, ја вам не браним па на јесен иди за њега. А саг дај онуј ракију коју чувам толке године за овај час који чекам цел живот. За саг ће ћутимо, опрезно ко мачка која чека миша, видите ли децо овде се мувају свакакви турске але. Куј знаје куј од наши шурује сас њи. Немој да заборавиш ћерко Арсу ковача из власински рудник, он је тражил твоју руку од мене. Ја сам му отворено рекал да за потурицу турског не давам ћерку, ако ти је до женидбу иди тражи од Турци девојку, ти ли мислиш да ми не знамо за твоје шурување сас њи.

Арса се заклео да ће ти се освети кад тад. После веридбе, Милча је наставио да рудује у Ровине. Скоро да је јесен обрала зеленило пролећа, кад је једном рудар Милча остао сам у дубоку ровину да копа по златну жицу и да пробире грумење злата. Наишао је изненада кривоноги турски надзорник Јерула. Изгледало је да је чекао прилику да се освети. Милча је такође чекао прилику да се освети кривоногом Турчину. Кад га је угледао мирно је изашао из ровине и стао пред Турчина држећи у руци рударску матику која се на другој страни ушица завршавала као секира. Рудар је изазовно гледао у Турчина меркајући прилику да га убије. Од својих људи у козарничком самокову сазнао је да се кривоноги Јерула спрема, са још неколико турских зликоваца који су дошли из Врања, силом да отме Танкосаву кад је нађе да чува овце на Големом Чемернику.

Неопрезни кривоноги турски надзорник јурнуо је коњем на рудара, са сабљом у руци. Тај напад чекао је Милча и кад му се приближио бесни Турчин, изненада је снажно замахнуо својом мотиком, одсекао му главу која је одлетела у дубину ровине, а мртво тело пало са коња. Милча је брзо ухватио турчиновог коња за узде и завезао га за оближње дрво да не побегне. Од Турчина је узео оружје и друге вредне ствари вукући мртво тело низ дно рударске ровине, довукао га у близину великог камена испод кога су лисице ископале рупе у којима су била њихова

станишта. Брзо је проширио једну рупу, положио је мртво турчиново тело у гроб, затрпао га камењем и земљом и отишао. Тај део рударске ровине одавно је био напуштен, није било више руде гвожђа па је обрастао густим лесковим шибљем.

Милча вратио се до места где је копао по златној жици, затрпао је земљом навлачећи одозго у ископану ровину, истовремено затрпавајући жице руде гвожђа. Кад је све затрпао узео је торбу и свој рударски алат узјахао турчиновог коња и одјахао до места које су звали Милчино гумно, копао поред темеља појате, напунио торбу златом, поново га затрпао и одјахао до свог главног рударског заменика. Поверио му је да је убио кривоног Јерулу и да му се учинило да је видео некога ко може да га изда, те мора да бежи док има време, да не би Турци извршили освету, да побију рударе. Рудари треба да напусте ровину у којој је он копао и да кажу да нема више у њој руде гвожђа. Милча се ајдучки опростио од свог заменика, узјахао коња и одјахао према Големи Чемерник, бедемом ваде за воду којом се испирала руда. Више га нико није видео, његови задругари нису ништа никог питали, такође ни рударска дружина.

Истог дана кад је нестало Милча нестала је и Танкосава, и нико је више никад није видео. Сви су знали да је отишла за рудара Милчу, али где, нису знали нити су смели да питају. После годину или две почело је међу Вукашиновим задругарима да се прича да се Танкосава са својим мужем Милчом населила у околини неког града Крушевца и да је родила мушко дете, те је то био разлог што се Вукашин Каракаш веселио када му је случајни путник, неки трговац, донео радосну вест. Големи Чемерник је грмео од силну пуцњаву. Ковач Арса из власинског самокова сазнао је зашто се толико веселио Вукашин, те је одмах дојавио Турцима, који нису смели да иду да ухвате Вукашина, јер су почеле народне буне по Србији, али су зато једно јутро нашли Арсу ковача обешеног поред врата његове ковачнице. Задруга рудара Милче остала је да живи у Козарници, чували су овце и осталу стоку коју су продавали по целој Србији. Више нико од задругара није радио у руднику, једна по једна рудна жица гвожђа губила се да би на крају рудник био потпуно опустео а такође и самокови па и онај највећи, у Козарници. Временом Козарнички рудник урастао је у букову шуму, и у дубоке рударске ровине.

Од рудара Милче остала су само имена места: Милчина ровина, Милчин шумак, Милчина равница и Милчино гумно. Време и заборав учинило је своје, потомци Милчине фамилије временом заборавили су неке називе, али услед померања потомака Милчине задруге на појате, временом се заборавило на ком месту је било Милчино гумно и где је била појата од чијих зидина је узео камење неки потомак и озидио кућу не слутећи да је заувек уништио ознаку у чије темеље је рудар Милча закопао злато које не може ни најачи коњ да понесе. Многи његови потомци су прекопавали сваку равничку која је личила на гумно, али труд је био неуспешан. Отишли су да траже неке срећније завичаје. Досељавањем других фамилија део по део Милчиног имања прелазило је у власништво нових насељеника који нису много веровали у моћ богатства рудара Милче који се са својом Танкосавом никада није вратио у свој завичај. Многе епидемије и ратови узели су свој данак те се Милчина задруга затрпа.

Остао је само рудник са својим ровинама, урастао у букову и борову шуму и растиње. Име површи на којој је био рудник неки данас зову Диминске Ровине или само Ровине, Милчин шумак, који је део великог комплекса шуме Козјег дела, нико ви не зна где је, па ни Милан из Козарнице, кога смо га звали Милчин, није знао, иако је живео око сто петнаест година.

Бранко Димић

Миле Цонински и Жика Брзанац су кумови.

Миле ухранио велику свињу. Позвао фамилијаре да дођу у испомоћ. Кумашина Жику позвао као главног касапина.

Његов братанац Ванча важио је за вештог човека, који од шале навуче омчу свињи на њушку.

Шта је он свињи шашољио, којим речима је опојао, тек - свакој би успешно ставио омчу на њушку.

О његовој уметности испреда-ле су се приче и по околним селима.

-Ваце Цонински уме да омађија свиње. Он им з'чс тури замку и доведе ги на клање ко овце - причали су сељаци о његовој магичној уметности.

Назамчена је свиња.

Фамилијари, правилно распоређени, држе уплашеног брава и чекају да касалин Жика заврши главни део посла.

Свиња цвичи, исколачила очи, последњи пут гледа окружење око себе.

Снег ситно испада.

Главни касалин Жика оштри нож.

-Кумашине, кољи гу, руке ни се угрчише од држање! - виче газда Миле Цонински.

-Еве, кумче, само да га мало намакнем на брус - врпољи се главни касалин Жика.

Свиња се цилита ногама и љуља полегле по њој фамилијаре који једва успевају да је удрже да се не отме, дигне и побегне.

-Сад ће и твоје да буде! - корори се Жика, клекне левим коленом свињи на врат, десном руком замахује и непрецизним ударцем забија нож у снег, поред дебелог свињског врата.

Свиња се још више уплаши, надиже несношљиву дреку, тресе се свим расположивим мишићима и снагом, која у очајничкој борби за живот, нараста до кулминације.

У свеопштој збрци, Ванча је изгубио контролу и пао у снег. Главни касалин успева некако да извади нож из снега.

Какав малер!

Врх ножа је сломљен.

Од силног ударца, закачио је у камен, покривен снегом, и пукао.

-Кумашине, пуче нож! Имаш ли други? - запањено ће касалин.

-Имам, но како сад да ти дам нож? Видиш да држим свињу. Кољи, бре, сас тај нож - виче, успаничен домаћин Миле.

Жика Брзанац, главни касалин, замахује откргненим ножем и погађа свињу на центиметар-два од увета.

Она поскочи, цвилну неприродним криком који је одјекнуо чак до суседног села Испиева (Рајно Поље).

Да веће буде зло, нож се заглавио, касалин вуче, свиња цвили и бацака се; људи једва успевају да је задрже да не устане.

-Шта радиш, кумашине, сунце ти љубим? Умеш ли ти да кољаш или да гу утепујем с копач? - нервира се Миле Цонински.

-Нож се заглавија, кумче.

-Вади га, ће изгинемо ко Власи на рингешпил.

-Еве, сад ћу! - вуче нож касалин, крв пршти на све стране, свиња кмечи.

И да ова тираде једном се заврши, помогла је спретна рука главног касапина Жике.

Прецизним ударцем, као мачетом, пресекао је пола главе свињи, која, зачудо, више није викала нити пружала икакав отпор.

Фамилијари су одахнули.

Устали су са свиње, бришући знојна чела.

-Људи, да попијемо по једну ракију за срећну пастрму. Живе! - позива газда жену. - Дај воду, људи да оперу руке.

Заклана свиња беспокретно лежи у снегу. Крв се лагано слива, снег је упија, правећи црвени колут.

-Ајмо унутра, људи - рече газда. - Да се попије нешто.

Улазе у кухињу.

Пију грејану ракију, мезете кисео купус, наздрављају, при-

чају.

Десетак минута касније, неко од фамилијара излази напоље. Враћа се, блед као крпа.

-Шта је било? - чуди се Миле.

-Нема свиње!

Тајац.

Непријатна ситуација којој се нико није могао надати.

-Шта причаш? Како мртва свиња може да је нема? Нико је није украо? - исчуђава се газда.

-Па јес, што но кажеш, кумче. Приклао сам је, видели сте! - збуњено ће главни касалин.

-Изађите. Уверите се сами!

Излазе сви из собе.

Како запрешашћење, какав непријатан призор.

Крвава локва стоји као једино обележје да је ту недавно лежала заклана свиња.

-Људи, свиња побегла! - виче Ванча.

-Заклана свиња? То је немогуће? - чуде се фамилијари углас.

-Да је тражимо, нема нам друге! - рече Чеда Дишин.

-Леле, у моју голему кољачку каријеру, овој се неје до саг десило. Кумче, ја имам свиње, ћу ти надокнадим штету. Леле, које напрајимо. Срамота - очајно виче и крши руке касалин Жика.

-Немој да даваш свињу, него се научи да кољаш већ јемпут! - бесно рече газда Миле.

Снег је густо вејао.

Кренули су према оборима, развијени у стрелце, као ловци.

-Није лоше да понесемо пушку. Она је сад ко дивља, ако гу и нађемо, ће кидише на нас - саветује Чеда Дишин.

-Ти и у овакве прилике не мож' будеш озбиљан - кори га стриц Миле.

Крвави траг јасно се је видео у снегу.

Унезверена свиња, напола заклана, помахнитало је јурнула низ двориште, оборила ограду од шљивика, па кроз шљивик, јурећи главом без обзир, запутила се кроз скрапешке њиве.

Снага ју је издала негде

надомак сеоске школе.

Искрварила је до последње капи и пала у целац који је зачас поруменио од крви.

Када су гоничи напокон стигли до несрећне свиње, она више није давала знаке живота.

-Ене гу, кумче!-радосно ускликну главни касапин Жика.

-Видим и сам, не се дери! - виче Миле Цонински.

Чеда Дишин опали метак из пушке.

-Чичо, срећна пастрма! - виче.

Сељаци, чувши пуцањ, похиташе ка сеоској школи.

Младен Бузда, вишегодишњи кмет сеоски, први је угледао мртву свињу и скупину око ње, па повика:

-Људи, Цонинци утепали дивљу свињу!

Циркус се завршио тако што су несрећну свињу натоварили на санке и воловима је довели у двориште Милета Цонинског.

Када су се слегле емоције, примириле страсти, свиња је раскомадана како то налажу касапска правила, уз иће и пиће, Чеда рече:

-Људи! Поштено да причамо, да је било суво време, без снега, не би је никад нашли. Срећа наша те је снег пао, те смо је по крвави траг нашли

Главни касапин гута кнедле, врти се на столицу, али ништа не каже.

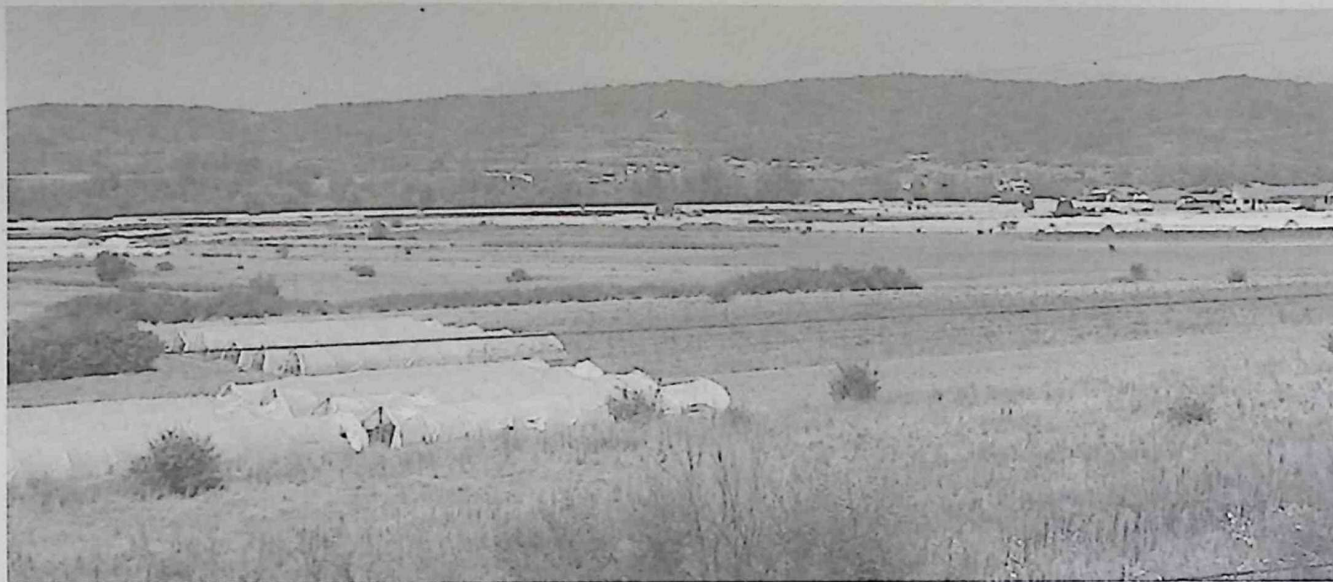
Газда Миле, дигавши чашу вина, рече:

-Људи, живели! Све је добро. А ти братанче, немој много да жвањкаш!

У часопису Блиц Жена, у рубрици Села Србије, 16. августа је објављена репортажа о селу Стајковцу, из пера уредника Момчила Петровића. У овом броју објављујемо тај текст, уз сагласност аутора, са незнатним изменама и скраћењима

НИТ ЈЕ СНИЈЕГ НИТ СУ ЛАБУДОВИ

Стајковце ради, Београд једе! И Ниш, и Лесковац... У Стајковцу свако двориште има пластеник и скоро сваки педаљ земље је покривен пластеником

Сада знам где се из басне преселио онај мрав. У Стајковце!

Ту је, близу њега, и цврчак, али о њему ћемо касније - прво да кажем реч - две о самом селу...

Ено га у власотиначкој општини, неколико километара од аутопута Београд - Скопље и од Јужне Мораве, типично наше село са стрмим и кривудаим сокацима уместо улица. У месту где се сокаци стичу, смештени су школа, продавница, посластичарница и бензинска пумпа, па је то "центар". Куће су листовима на два спрата и незавршеним трећим у поткро-

вљу, са уредним ограђеним двориштима из којих се ступа на изједени асфалт низ који, по правилу, цуре поточићи воде. Уопште, у већини наших села јужно од Београда, уочљив је несклад у уређености између приватних, ограђених, и јавних површина, на велику штету ових других...

Ко има пластеник и на Божић ради

Али оно што Стајковце издваја од свих других села је његова околина. Докле год, са тераса, на све чети-

ри стране поглед сеже, и сада у лето - све је бело! Као у народној песми, посматрач је у недоумици да л' је снијег, да л' су лабудови... док му не објасне да нит' је снијег, нит' су лабудови... већ шатори, односно пластеници у којима Стајковчани гаје поврће и хране Србију.

Стајковац ради, Београд једе! И Ниш, и Лесковац... У Стајковцу свако двориште има пластеник и скоро сваки педаљ земље је покривен пластеником.

Славиша Петковић има покривен хектар плодне земље, а готово поло-

Поезија избор - Невенка Д. Поповић

ЖИВОТ ШАРЕНИХ ЛАЖА

Са одрастањем
изгубиле су се негде
шарене лаже наших живота
које су нас обасјавале

Сада иза цигала напуклих
зидова старих кућа
сташљиво вире, изгнане
Чекају да се уморимо
од неједначених ритмова времена
... И кад немамо више
шт да тражимо од наших живота
врате нам се са детињством
Све мудрости поцрпане
Сва лудила сагорела
Сви путеви отворени
а ми немамо снаге
... па прелиставамо
шарене лаже наших детињстава
као сличице у породичном албуму

Смејемо се и плачемо
невидљивим озарени
од свега прошлог
тражимо само топли ехо љубави

ХУЛА НА ПРЉАВШТИНУ

Котрљам се
и упадам у
ујакове очи дубоке топле рањиве
пуне жутиловки и мириса трава

које ми запечене ране хладе
Да ме је ујак мање волео
мање бих патила
Да сунца облак надамном није горео
у песничкој земљи не бих стасала
нити свратила на гроб баке Софије
и схватила колико ме је та жена
несебично волела
Била сам за њу
тек мајчин истрисољак
који је у обе већ старачке руке прихватила
заволела и чувала колико год је могла
од немани живота за које је знала
да су увек гладне и да их свака наивна чистота
привлачи да у њу зарију и исперу крваве нокте
инапију се туђег млека и затрују га
да више никад не буде онолико плавог чистог и
нежнотананог у небесима
јер свака чиста песма је хула на прљавштину

А ако нешто од ове
окрвављене песме остане то је
захвалност на несебичлуку оне мајке кој ме је
крваву и прљаву усвој скут узела и чува ме такву
покушава да умива и не гади се
-друга мајка по имену ранохришћанском,
истом имену, кога су опрале деценије патњи,
имену - Вера.

БАКА СОФИЈА

Бака Софија је далека фатаморгана,
а ја сам негде изгубила душу ... Где...
У мору сукобљавања са бездушјима.

Како да верујем у љубав, кад ме нико,
осим баке Софије, није волео?
Свима сам била дужност, часна обавеза,
понос да се надживи уобичајени егоизам,
да се изискри лепота душе, често непостојеће.
А ја морам часно да живим, ради себе и оног што ми је
бака Софија усадила у душу. Морам да живим
усправно, ради оног што је оставио у мени Бог,
да не дам замагљену лепоту унутарњу,
да чувам Бога у срцу,
иако одавно већ душе немам.

ДЕДА СВЕТОЗАР

Залутале очимога деде Светозара
гледају ме Ацковим погледом
брзо и помало оштро и помало нежно
Деда ништа није двапут рекао
(ваљда нас је тако васпитао)
У дединим ујстима ника није била реч љубав
али он ју је носио постојано
као разум и осећај
за поштење и лепоту

Мој деда Светозар
ја мала између његових колена
и његове животне поуке корисног строгог
васпитања
у причама, некад хуморне
јер деда би се и нехотице кратко насмејао
као и мале животне поуке у бистрим,
као и његове очи, причама,
деди је глупост била
смешна и за прекор

вину од тога зими греје специјалним калориферима.

- Садимо све што niche - смеје се. - Спанаћ, млади лук, зелену салату, ротквице, рани парадајз, рани краставац, рану паприку, онда касније сорте овог поврћа, и најкасније, оне за зимницу... па опет у круг. Производњ не стаје.

Питама кад се одмарају, а он каже: никад... ко има пластеник, и на Божић мора да ради.

У кући Петковића раде три генерације: отац Драгослав и мајка Рада, Славиша и Жаклина, и син Игор, који у браку са Маријом има Алексу. На породичној фотографији недостаје само Ирена, студент на мастеру Педагошког факултета у Врању.

Из Стајковца се нико не исељава

Сада, у лето, ваздух је под сунчевим зрацима у пластеницима већ око поднева врућ као у паклу. Зато се устаје у четири, пола пет, да би од пет могло да се ради. Петковићи у сезони ангажују и раднике, и до

петнаест њих. Дневница је хиљаду динара, плус храна, а радници су из суседних села.

Стајковце је у већини државних статистичких табела, изузетак.

Село има око 2.500 становника - и расте! Из њега се нико не исе-

љава, а из године у годину у школи је све више ђака. Истина, тај је раст спор, ни о каквом буму није реч, али и такав је више него вредан пажње. Јер, огромна већина села у Србији смањује се и гаси.

Девојке из Власотинца, Леско-

ва, чак и из Ниша, удају се за стајковачке момке, а момци са свих страна долазе на призетство.

- Где је боље, ту се живи - каже Славиша.

Могло би, истина, још боље, да су ствари у држави уређене како ваља.

Славиша се рачуна у напредне сељаке.

- Био сам на једном курсу, па ме предавач питао које сам школе завршио - прича.

Прати стурчну литературу, похађа курсеве, с поносом нам показује сертификат за руковање отровним материјама, па дуго причамо о прскању поврћа и како крајњи купац да зна да није купио отрован парадајз, рецимо, или краставце. Закључак ми није поправио расположење: отрови којим се сузбијају штеточине, ако се правилно примењују, безбедни су, али у трци за зарадом, неки сељаци-произвођачи занемариће упутства и прописе...

Наравно да се за такве не може наћи оправдање, али да је трка за зарадом сурова и неизвесна - јесте!

ИСТРАЖУЈЕМО

КОЛО СРПСКИХ ДЕВОЈАКА

Традиција вредна пажње; Циљеви и данас актуелни; Време је да се рад Кола обнови

Коло српских девојака у Власотинцу основано је пре више од осам деценија, тачније 28. новембра 1926. године. Власотиначке госпођице су се, оснивањем свог Кола, укључиле у велики просветно-хуманитарни покрет српских жена – у Коло српских сестара. На Оснивачкој скупштини су усвојена правила и изабрана управа. За председницу је изабрана г-ђица Олга М. Валчић, за секретара г-ђица Даница Ј. Митић, а за благајницу г-ђица Смиља С. Џуџић.

Усвојена правила су потврђивала високу моралност циљева, од којих овом приликом издвајамо:

1. Да окупљамо девојке и да код чланица побудимо свест о потреби образовања и васпитања;
2. Да доприносимо за напредак друштва у културном и просветном погледу;
3. Да свесрдно помажемо сваку идеју која иде на то да унапреди Власотинце;
4. Коло ће помагати све културне установе, сиромашне ученике и лист Власина...

У Извештају са Годишње скупштине Главног одбора Кола српских сестара, одржаног 15. маја 1927. године у Београду, каже се: „После оснивања отпочеле смо са уписивањем чланица и за кратко време уписале смо 50 чланица. Овај успех нас је охрабрио на прикупљање материјалних средстава. У ту сврху приредиле смо више концерата.

Члански улози иприходиод концерта омогућили су нам те смо купиле потребан намештај за наше просторије и друге ствари.

На Светог Саву обдариле смо хаљиницама шест сиромашних ученица власотиначке основне школе.

На седници управе од 17.4.1927.г. решено је да се приступи образовању библиотеке Кола Српских Девојака. Коло бипружило чланицама могућност да читају одабрана дела светских класика.

Никакве препреке неће нас ометати у раду којисмо отпочеле.

Кроз наше Коло проћи ће сва будућа генерација девојака у Власотинцима и свака има да

Са славе Кола српских девојака у Власотинцу 1927. године

У првом реду, с десна, седе: Симка Валчић, непозната, проф. Савка, учитељица Зага. Стоје, с десна: Милунка Валчић, Славица Куцуловић, Рада Таћина, Нада Сеизовић, Перса Паруновић, Олга Давинић, Рушка Краинчанић, Зага Нагорни, Ката Бошковић, Данче Митић и Симка Сармакежа.

остви резултат свога рада...“

Велики патриотизам и ентузијазам власотиначких девојака огледао се и у речима песме коју су певале у свакој пригодној прилици*:

„Ја сам млада Српкиња
Милка ме зову.
Имам другу Српкињу,
Зорку кумову.
Имам брата Војина,
лепог, дичног Србина!
Отац ми подарио
српски понос мој.
Мајка ми поклонила
љубав за свој род.
Српкиња ћу остати
док могу дисати.“

Данас, када се грађани, а пре свега младеж Власотинца и Србије налази утешкој ситуацији, без посла и перспективе, без моралних узора и померених вредности, обнављање Кола српских девојака, у окриљу обновљеног Кола српских сестара, помогло би враћању коренима и традиционалним вредностима, као један од путева препорода српског народа.

Унутре и праунуке власотиначких госпођица из 1926. године, обнављањем Кола, на узвишен начин би исказале поштовање својим бакама, уз оно скромно „Нека им је вечна хвала“.

*- Речи песме је аутору поклонила блаженопочивша г-ђа Јелка Гигина, о Светом Сави 2004. године.

Слободан Ћукловић

Субвенције добре само на папиру

Само да из села пошаљу онај мали камионет са парадајзом на кванташку пијацу у Београду, Стајковчанима за гориво, путарину и пијачну таксу треба триста евра!

С друге стране, причамо даље, систем субвенција је добар, али на папиру. Држава се понаша неозбиљно, разноразним триковиима покушава да избегне испуњење обавеза које је сама преузела.

- Конкурс за субвенције објаве само четири дана пре истека рока, и то на интернету! Ја кад увече дођем из пластеника, на очи не видим, душа ми спава, како још на интернет да идем!? И пропустим рок, а паре остану држави - износи Слави са своје искуство.

После, кад смо се поздравили са Петковићима, седимо у посластичарници и једемо укусне колаче. Кроз прозор видимо пуну улицу, нико да наиђе.

- Сви раде - објашњава продавачица, лепа девојка која никако неће да се фотографише. Не и не, па Бог...

Поред стакла мине девојчурак са векном хлеба из оближње продавнице, па дечак на мопеду, одскачући на седишту због рупа...

- Ће га убије татко - осврће се за њим жена на вратима посластичарнице. - Зимус се скршио, сг ће поново.

Ко ће савија грбину око там неку паприку

Синиша Павић изабрао је Стајковце за родно село неколико својих јунака из серије "Породично благо". Његова је жена Љиљана из Власотинца, а Власотинце и Стајковце, осим што се по падежима мењају исто: из Власотинце, од Власотинце, у Власотинце... као град су и предграђе. Између њих је само село Батуловце.

Из тог села, Батуловца, највише је надничара у стајковачким пластеницима.

Иста земља, између крајних кућа у селима тек мало шири пут, али у Батуловцу пластеника нема, а у Стајковцу... рекли смо: као чадори турске војске на Косову!

Срба Такић, управник Библиотеке у Власотинцу, који нас је водио кроз Стајковце, објашњава да су у Батуловцу раније, у социјализму, постојале фабрика трикотаже и циглана, у државном власништву, и да Батуловчане земљорадња није занимала. Рад од седам до три, менза, кредити, сваког првог плата, годишњи одмор, боловање... ко ће да се каља и савија грбину око там' неку паприку? Лепо си отиду па си купе на пијац! Ал' беше му! Ко цврчку, оном из басне, лето.

Фабрике пропале, плата нема... нема ни знања, ни капитала за подизање пластеника. Него, 'ајд у Стајковце на надницу...

Стајковчани већ навикли да им грбина (кичма) пуца.

Момчило Петровић

Петар Семенов, руски емигрант, дошао је у Србију у првој половини 1925. године, настанивши се у Београду. Пријавио се властима као лекар по струци. Колико је времена боравио у Београду непознато је, али се зна да је емигрирао после Октобарске револуције са женом Зинаидом и малолетном ћерком. У Београду их је прихватио и помогао им да се снађу блиски рођак његове жене, такође руски емигрант.

После краћег боравка у Београду радио је као лекар у запањским местима Бабушници и Боњинцу, а кратко време је радио и у Пироту. У Власотинцу је поред редовне лекарске праксе у служби обављао и приватну праксу, у стану у коме је становао (данашња улица АВНОЈ-а, број 30). Обављајући приватну праксу прегледе није наплаћивао већ је важило правило ко колико да, или ако нема да плати он га је испраћао речима: „Брате, ти си платио унапред јер те Бог послао код мене да ти помогнем“.

Убрзо после доласка доктора Семенова у Запање, раширио се глас по народу да је дошао „руски доктор“ који сиротињу лечи бесплатно. За кратко време су му дали надимке „сиротињски доктор“ и „сиротињска мајка“. Ови су га надимци пратили и кад се преселио у Власотинце, све до краја живота. Као лекар Семенов је радио и за време Другог светског рата у Запању, а 1946. (или 1947.) године премештен је за среског лекара у Власотинцу.

Овде је изнајмио стан у кући Миливоја Прикића, која је у приземљу имала локал а на спрату стамбену просторију. Кућа је била у улици Душановој, број 2, а на том месту је после Другог светског рата изграђен трговински објекат, Власотинчанима познат као „Модна кућа“, док је данас ту трговина Златни траг. Убрзо се доктор Семенов пресељава у кућу руског емигранта, Стевана Земцова, попа добропољске парохије, у улици Алек-сандра Ранковића, број 30. После Брионског пленума, 1966. године, улица мења назив у АВНОЈ. Уочи Дру-

ПЕТАР СЕМЕНОВ, „СИРОТИЊСКИ ДОКТУР“

Руски емигрант, лекар Петар Семенов, настанио се са породицом у Власотинцу. Својим радом и племенитошћу остао је упамћен код многих наших суграђана. Захваљујући њиховим причама овде доносимо мали прилог о њему.

гог светског рата, на позив жениног рођака, Петрова ћерка Нина, већ одрасла девојка, одлази за Америку, одакле се више никад није вратила. Око 1950. године напушта га и жена и одлази код рођака у Београд, одакле за његовог живота више није долазила. Оставши сам он налази нови стан, у кући браће Душана и Павла Милошевића, у улици Учитељ Петровој, изнад њихове апотеке.

После одласка супруге, Петар је остао сам, осећао се напуштен од својих најближих, тугујући за својом земљом Русијом, коју је бескрајно волео, што није крио. Вероватно је све то убрзало његову смрт у шездесет четвртој години живота. Петар Семенов је рођен 4.11.1891, у Русији, у месту Рјазан, а умро 11.3.1955. године у Власотинцу. Његова смрт је снажно одјекнула у Власотинцу и широј околини. Општинске власти доделиле су гробну парцелу за његову сахрану и покриле трошкове укопа. Парцела се налазила на власотиначком гробљу, северно од данашње капеле, непосредно поред Манџине долине. Они који су присуствовали сахрани кажу да „неје упамћена већ пратња“, да су укопу присуствовали не само људи из Власотинца већ и из Запања и околних места.

Неколико дана после сахране, дошла је његова супруга Зинаида, посетила гроб свога супруга, погодила и платила каменоресцу из Лесковаца споменик и вратила се за Београд. Убрзо потом је отишла код ћерке у Америку и више никада није долазила у Власотинце.

Каменорезац је веома брзо урадио погођени посао и поставио споменик. Парастоси доктору Семенову (седмина, четрдесет дана, пола година, година) нису обележавани поменом, али је било много оних који су му палили свеће, било на задушнице, било када би својим послом излазили на гробље. Временом, „природним одласком“ старих Власотинчана, заборавило се на „сиротињског доктрура“, само је остао надгробни споменик од белог гранита да немо подсећа на њега.

Почетком 21. века, 2006. године, запозљени у ЈКП Комуналац показали су врхунац некултуре када су земне остатке доктора Семенова избацили из гроба и парцелу у којој је он био продали другоме. Избачен је и његов надгробни споменик и однесен на депонији „Каменорезачке радње Петровић“,

која се граничи са гробљем. После тога, по причању очевидаца, остаци покојника покопани су на источној страни, одмах поред гроба у којем су до тада почивали. Тако су они, који су били у прилици да одлучују, без трунке савести оскрнавили светињу покојниковог гроба, и на тај се начин „одужили“ човеку који је због својих врлина био прозван „сиротињском мајком“.

Пуким случајем видео сам одбачену гранитну плочу на којој је писало: Овде почива / Петар Семенов/Лекар / рођен у Русији 1891. год./дошао у Србију 1925. год./ умро 11. марта 1955. год. / спомен подиже / супруга Зинаида. Одмах сам дошао на идеју „да је спасим!“ Уз помоћ Светислава Јовића из Орашја (који је председник власотиначког друштва српско-руског пријатељства) успели смо да је одвеземо у двориште његове куће. Слободан Ђукаловић, председник Удружења Власотинчана у Београду „Влада Илић“, са Србом Такићем, директором Библиотеке и Драганом Видосављевићем, вероучитељем, као прави ентузијаста, већ доказани у намери да сачувају од пропадања и заборавља многе локалне знаменитости, удружили су се у напору да сачувају спомен-обележје и осигурају гробну парцелу у којој би достојно почивали земни остаци доктора Петра Семенова.

Оно што никако не смемо заборавити је братски руски народ, и појединце који су после Октобарске револуције емигрирали (или, како су они говорили, „бежали“) у братску Србију, и својим радом снажно утицали на културни, просветни, грађевински (архитектонски), здравствени и верски процват и развитак у Србији, а њихова су дела остала трајна вредност наше државе и нашег народа. Подсетимо се само Николаја Краснова који је Власотинцу подарио монументални споменик ослободиоцима, у центру вароши, Александре Каменске, наставнице руског језика, Владимира Аригухова, инжењера агрономије, или лекара Стефана Михајловича Пархоменка у Црној Трави.

На крају овог кратког записа о Петру Семенову морам да истакнем да сам највише информација о њему „покупио“ од Благоја, Живка Ранчића, који је био блиски пријатељ с њим, као и од Загорке, Заге Горуновић, која га је добро познавала.

Бранко Димић

(НЕ)ЗАБОРАВЉЕНИ ПРЕДСЕДНИК ВЛАДЕ

Дана 25. септембра 2009. године, РТС је у Дневнику 2, од 19,30 часова објавила вест да је Окружни суд у Нишу, на захтев потомака, рехабилитовао Драгишу Цветковића и тако скинуо вишедеценијску оцену комунистичких властодржаца да је био издајник и државни непријатељ.

Корени Драгише Цветковића (1893-1969) председника Владе Краљевина Југославије, дубоко су урасли у тло села Дадинца. Ипак, о њему се, бар овде код нас, веома мало зна. Ја сам знао тек толико да је потписао Тројни пакт са Немачком, уочи Другог светског рата, да је био издајник и народни непријатељ (како су нас учили у школи), да има неке везе са Дадинцем и ништа више. Новинарска знатижеља ме је мотивисала да се заинтересујем за Драгишу Цветковића и за његову везу са Дадинцем. Дадинце је брдско-планинско село, на десној обали Рупске реке, удаљено од Власотинца око 5 км, на југоисточној страни, на обронцима Букове главе и Острозуба.

У многобројној фамилији Цветковић потражио сам некога ко зна нешто више о свом познатом претку. Пронашао сам његову братаницу Персу. Од ње сам чуо и записао следеће казивање:

„Ја сам Перса Марковић Цветковић, рођена 1923. године овде у Дадинцу. Била сам удата ту у селу за Божицара Марковића. Рано сам остала без мужа. Њега су, месец дана пре ослобођења Власотинца, на силу мобилисали Дражићевци. У току борби за ослобођење Власотинца комунисти су га, са још 200 четника, заробили. Затим су целу групу, где је било још доста Дадинчана, отерали у Пирот. Тамо су их, без икаквог суђења и доказане кривице, стрељали.

Мој прадеда звао се Цветко. По њему смо сви ми Цветковићи. И поред тога што је био велика сиротиња изродио је петоро деце. Четири сина: Марка, Тсду, Јована и Гаврила, и једну ћерку (заборавила сам јој име. Отац Драгишин је Јован. Гаврилов син Станко је мој отац. Значи, мој деда Гаврило и Драгишин отац Јован су рођена браћа.

Јован Цветковић је живео у Дадинцу. Основну школу је завршио у Козару, јер онда у нашем селу није било школе. Пре Првог светског рата он одлази на службе редовног војног рока. Пошто је био писмен и, по оцени његових старешина, интелигентан младић, остао је у војсци. Завршио је високе војне школе и постао официр краљеве војске. Живео је и службовао у Нишу, где је имао кућу и стекао велико имање.“

(Званични подаци се разликују од овог казивања: Јован Цветковић (1859-1935) је пребегло из Дадинца у Србију (део који је био ослобођен од Турака). Као малолетник добровољно се пријавио у српску војску да би учествовао у ослобађању родног краја од Турака. Учесник је свих ратова од 1876. до 1918. године. Био је два пута тешко рањаван. За испољену храброст добио је две златне медаље, Крађорђевићеву звезду са маче-

вима, Орден белог орла са мачевима, трећи, четврти и пети степен и шест других одличја. Из Првог светског рата Јован Цветковић је изашао као пуковник.)

„Био је ожењен Врањанком Зојком (званични подаци кажу да се Јованова жена звала Зојица (1863-1935). Изродио је троје деце, синове: Душана и Драгишу и ћерку Даницу (званични подаци кажу да се Даница удала за грађевинског инжењера Милана Јоксимовића из Ниша, а да је имао велико имање у селу Белотинце, крај Ниша). Синови Душан и Драгиша су учествовали у Балканским ратовима. Душан није имао среће. Погинуо је у Кумановској бици (званични подаци кажу да је Душан (1891-1912) био потпоручник српске војске. Само што је завршио Војну академију, храбро је погинуо у првом боју са Турцима, код Бујановца, октобра 1912. године).

Јован Цветковић је до краја живота живео у Нишу, где је и умро пре Другог светског рата, 1935. године. Његов син Драгиша такође је живео у Нишу, наследивши од оца велико имање. Имао је троје деце. Две ћерке: Даницу и Зонку и сина Јована. Даница и Зонка су још у животу и живе у Београду. Син Јован је умро у Паризу. Ја сам се дружила са Зонком, а са оцем Станком сам била на свадби њене сестре Данице. Мој отац и Драгиша су се много дружили. Драгиша је често долазио код нас у Дадинце. Помагао је родбину колико је могао. Неке је школовао, а неке запошљавао. Мени је купио шиваћу машину, што је у оно време било право богатство.

Драгиша је покренуо, и знатно помогао, изградњу школе у Дадинцу. Школа је саграђена пред Други светски рат. То је иста школа у коју и данас уче наша деца. Драгиша је завршио велике школе и знао да се школовао у иностранству. Бавио се политиком и био члан Радикалне странке. Када је постао председник Владе Југославије, преселио се у Београд. Пред крај Другог светског рата побегао је у иностранство, где је и умро.

То је оно што знам о Јовану и његовом сину Драгиши Цветковићу и њиховим потомцима. Не знам никакве датуме, ни године. Нешто сам знала док сам била млађа, а сада се не сећам“, завршила је своју причу 84. годишња братаница Драгише Цветковића.

Драгиша Цветковић је рођен 1893. године у Нишу у угледној породици официра Краљеве војске Јована Цветковића. Основну школу и гимназију завршио је у Нишу. У гимназији је био председник Књижевне дружине 'Његош', кроз коју су прошли, између осталих,

Првог светског рата организовао је прихват српских рањеника. У Лозани је за време студија био на челу студентског удружења 'Скерлић'. Вративши се у свој родни град после шестогодишњег одсуства, после студија у Лозани и Фрајбургу и свега што је тамо видео, Цветковић је лако уочио оријенталну лежерност која је тада владала у Нишу, а која се никако није уклапала са потребом да град Ниш после Првог светског рата брже мења свој изглед. Цветковић је, и поред студирања у иностранству, ипак постао

Породица Јована Цветковића. Седи Јован и жена Зојица. Стоје, с лева на десно, син Душан, ћерка Даница и најмлађи син Драгиша - гимназијалац. (Преузето: Нишки весник, од новембра 2001. год)

Бора Станковић а касније и Бранко Миљковић, два најпознатија књижевника са југа Србије. Та дружина је била под посебном пажњом и подршком веома угледних професора и њен председник, разуме се, није могао бити било ко. Дакле, Драгиша Цветковић је још као гимназијалац био не само примеран ученик, него и напредан младић омиљен и код професора и својих вршњака. Као болничар - добровољац, учествовао у Балканским ратовима.

После завршетка гимназије одлази најпре у Швајцарску, а затим у Француску, где је студирао медицину и технику. За време

правник, јер је студије права завршио у Суботици 1934. године.

Драгиша Цветковић је био ожењен Катарином (1898-1978) из Ниша, ћерком доктора Војислава Стојановића. Са Катарином се упознао у Швајцарској. Венчање је обављено у православној цркви у граду Вавеу.

Политиком је почео да се бави, као члан Радикалне странке, 1923. године, а народни посланик постао је 1927. године. У три мандата је био градоначелник Ниша. Цветковић је оставио изузетно дубок траг у историји родног града, приближивши га, у значајној мери Европи, и од једног,

мање више, оријенталног направио европски град.

Нишлије се са доприносом Драгише Цветковића и данас сусрећу на сваком кораку. Изградио је водовод, многе улице, школе, институције, три електричне централе, увео трамвај и др. Нишу је поконио свој плац за изградњу инвалидног дома, који се налазио на завршетку улице Обреновића, код садашње мале фонтане.

Изградио је позориште, подигао споменик Краљу Александру, споменик Ослободиоцима Ниша, Стевану Сремцу, Добрици Милутиновићу, Николи Пашићу и др. Као министар на-

СЕЛО

НЕКЕ

родног здравља подигао је много инвалидских домова у Југославији, формирао берзе рада.

У Југославији је променио дотадашњи концепт подизања болница у сваком општинском месту и почео да прави јаке Медицинске центре са специјалистичким службама у већим градовима, какве је видео у Европи. Покренуо је изградњу хируршких клиника у Нишу, Скопљу, Љубљани, Сплиту и др.

Министар вера постаје 1928. године. По увођењу Шестојануарске диктатуре 1929. године остао је и

васпитање народа. Био је накратко и заменик министра правде у влади Милана Стојадиновића, а 1939. године учествује у рушењу владе Милана Стојадиновића. На предлог Кнеза Павла Карађорђевића изабран је за председника нове владе Југославије и био њен председник све до 27. марта 1941. године. Са министром спољних послова Александром Цинцар-Марковићем 13. фебруара 1941. године путује у Немачку, где са министром спољних послова Рибентропом, као и са самим Хитлером, преговарају о приступању

ше под следећим условима:

1. Да Немачка гарантује суверенитет и територијални интегритет наше земље,
2. Да се Немачка обавезе да неће преко наше земље превозити, ни железницом, ни сувим путем, војску и ратни материјал,
3. Да нам се загарантују на олун иста права која сад уживамо.

У подне 7. марта 1941. године Александар Цинцар-Марковић позвао је немачког амбасадора у Београду, Виктора фон Херна и саопштио му одлуку Крунског савета о приступању Тројном пакту, уз

На улицама Београда и других градова у Србији народ узвикује паролу: "Боље рат него пакт", "Боље гроб него роб", а ко-мунистички букачи, који су се касније убацили међу демонстранте су још више потпиривали народни бунт. Истог дана долази до војног пуча и смене владе Цветковић-Мачек, а власт преузима генерал Симовић.

После пуча Драгиша Цветковић је ухапшен, али је убрзо пуштен из затвора. По уласку Немаца у Београд од њега је захтевано да сарађује са окупатором, али је он то категорички одбио и повукао се у Нишку Бању. У Белом двору, 16. априла 1941. године, избегао је да потпише акт о капитулацији Југославије. Одбио је и понуду да буде председник поробљене Србије (као што знамо то је, под претњом Немаца да ће уништити Србију и српски народ, прихватио генерал Милан Недић).

Живећи у Нишкој Бањи за све време окупације, Цветковић је, свим својим срцем, у нишком крају помагао покрет Драге Михајиловића. Окупационе власти су га хапсиле у два наврата и одводиле у логор на Бањици, где је провео око 2,5 месеца.

Добро је знао шта га чека од комуниста и зато у својој земљи није смео да дочека крај рата, већ 4. септембра 1944. године бежи у Бугарску, а одатле у Турску. Из Истанбула је прешао у Рим, па у Париз, где је живео све до смрти, 18. фебруара 1969. године. Сахрањен је на српском делу војничког гробља у Тијеу, код Париза, поред гробова генерала Петра Живковића и Богољуба Јевтића...

У Вечерњим новостима, од 13.2.2007. године, објављено је да су потомци Драгише Цветковића покренули поступак пред Окружним судом у Београду за његову рехабилитацију и стављање пресуде да је издајник и народни непријатељ ван снаге. РТС је у Дневнику 2, 25. септембра 2009. године, објавила вест да је Окружни суд у Нишу, на захтев потомака, рехабилитовао Драгишу Цветковића. Тако је скинута вишедеценијска оцена комунистичких властодржаца да је био издајник и државни непријатељ.

Зоран Д. Станковић

ДАДИНЦЕ НИЈЕ ЗАБОРАВИО, А НИ ОНО ЊЕГА

Са откривања споменика Драгиши Цветковићу у Дадинцу: др Славко Крстић, председник одбора за подизање споменика, Милица Ранковић, унука и Иван Булушков, праунук Драгише Цветковића

Иако је рођен и живео у Нишу, Драгиша Цветковић своје Дадинце и рођаке никада није заборавио, нити се стидео свог сиромашног и сељачког порекла.

У знак захвалностимештани Дадинца су му, у центру села, поред школе чију је изградњу помогао, подигли споменик 2012. године.

без функције градоначелника Ниша и министра вера. У Нишу је покренуо листа "Нишка слободна трибина" у коме је писао против диктатуре, јер је сматрао да је она зауставила развој Југославије. Због оваквог става био је хапшен, а лист му је забрањен.

За његову даљу каријеру много је значила 1934. година, када је повукао историјски потез. Наиме, у својој вили на брду Горица у Нишу окупио је опозициону елиту Југославије, на тајни договор о уједињењу свих странака сличних политичких програма. На овај начин је формирана Југословенска радикална заједница (ЈРЗ). На изборима 1935. године ЈРЗ је победила. После ових избора још једном је постао градоначелник Ниша и председник посланичког клуба ЈРЗ. Од 1935. до 1938. године био је министар социјалне политике и народног здравља и в.д. министра за физичко

Југославије Тр-ојном пакту. Није прихватио захтева Немачке за приступање пакту, правдајући се да за то није овлашћен.

Судбоносна одлука о приступању Југославије Тројном пакту донета је на Крунском савету 6. марта 1941. године, у Белом двору у Београду. Састанку је присуствовало девет најмоћнијих људи ондашње Југославије. Сва три намесника: Кнез Павле Карађорђевић, Раденко Станковић и Иван Петровић, затим председник владе Драгиша Цветковић, министар спољних послова Александар Цинцар-Марковић, министар војске генерал Петар Пешић, министар Двора Милан Антић, потпредседник владе Влатко Мачек и Словенац Франц Куловец. Драгиша Цветковић се и на састанку Крунског савета изјаснио против потписивања Тројног пакта. Већином гласова донета је одлука да се Тројни пакт, ипак, потпи-

одређене услове. Рибентроп је 11. марта одговорио да Немачка прихвата услове Крунског савета. После оваквог става Немачке Драгиша Цветковић је 25. марта 1941. године потписао акт о приступању Југославије Тројном пакту, у Бечу, у дворцу Белве-дере.

Овим актом потписивања, мада под притиском Крунског савета, Драгиша Цветковић је хтео да сачува неутралност Југославије и поштеди је ратног разарања и страдања. После потписивања Тројног пакта Енглези, црква и омладина (а не комунисти како су волели да се хвале), организују 27. марта 1941. године, демонстрације у свим већим градовима Србије. У Загребу и Љубљани демонстрација уопште није било (уосталом, зна се да су у Љубљани и Загребу немачки окупатори дочекивани цвећем, а улице којима су тенкови пролазили биле су посуте ружама).

УПОРНИХ И ОДВАЖНИХ ЉУДИ

ПОЈЕДИНОСТИ О СЕЛУ ЈАСТРЕБАЦ

није су дошли из северне Херцеговине и са Косова (Дечани). Прве приспеле фамилије на ову територију биле су везане за сточарство. У исто време, насељавали су се Срби у Дадинцу, Градишту, Самарници, Лопушњи, све до Црне Траве, јер је у то време био општи покрет померања становништва на нову територију. Поменута ката 706 је посебно погодна још у то време што представља развође за 12 извора здраве пијаће воде, који никад нису пресањивали. Највећи извор воде је Додино, затим Осоје, Вирови, Зборна буква, Радишљево, Белкино, Средњеритско, Стајкино, Шуманка, Причје, Горчино и Река.

Надаље ће бити досељеника из околине Пећи, предвођених Гмитром, а нешто касније из околине Ћустендила (Бугарска) стиже, са прилично великом породицом, Станмир. Јастребац, иначе, има Горњу и Доњу малу, које чине окосницу урбанизације, са правим улицама и нужним сокацима: Маринковски, Мишковски, Марински, Терзијски, Шамађински, Чапешински, Марковски и Шијаковски, који су само њихови продукеци.

Насељавањем територије Јастребац је најпре морао да добије назив, име, што је примерено свим насељима. Једини могући фрагменти који иду у прилог имена су заједнички живот људи и орлова, јастребова. У то доба, у флори, која је била најподеснија за то, у крошњама храстових шума јастребови су се гнездили и размножавали, а на земљишту, крај тих шума људи су заснивали насеље чији заједнички назив је остао Јастребац, што значи: брзо, чврсто, упорно и одважно.

После пада Копријана, Дубочице па и целе деспотовине Србије, 1454. годи-

не, Јастребац је био под турском влашћу 423 године, односно све до ослобођења, децембра 1878. године. Није сувишно рећи да је живот за време владавине Турака био изузетно тежак. Међу знаменитим личностима Јастрепчана, који је први организовао народ на устанак, био је Белко Јастрепачки, који је са својом дружином хајдуковао испод Букове главе, убијао Турке, а нарочито оне који су пљачкали рају.

Јастрепчани су примили хришћанство од својих предака, и за сво време остали достојни христовом учењу и вери. Прва школа у којој су Јастрепчани почели да се описмењавају била је лоцирана у конаку козарачке цркве, а основана је 1910. године. Први учитељ у школи био је Лазар Ћирковић из Козара, који је ученике обучавао четири разреда за две године. Ова школа је радила до 1915. године и за време Првог светског рата била је затворена, а обновљена је 1919. године, односно после завршетка рата. У овој школи први ђаци из Јастрепца били су: Савка Стефановић, Милутин Станимировић, Љубомир Цветковић, Ђорђе Игњатовић, Владимир Игњатовић, Лазар Стојановић идр. За ове становнике се може поуздано рећи да су били први писмени Јастрепчани, који су школу похађали две године, и стекли писменост по тадашњим законима Србије и Југославије.

Ђаци из Јастрепца школе у Козару су похађали до 1922. године, а у међувремену су Данинчани су изградили своју школу, па су понудили Јастрепчане да се и они преорјентују код њих, јер им је школа била ближа, а требао јој је потребан број ђака да би нормално радила. Први учитељи у Дадиначкој школи били су Јован Поповић и Драгомир Тасић. Школа је имала да-

леко већи број ђака у односу на Козаре, наталитет је порастао, интересовање за школу и писменост такође, па су и остале потребе код становника ових села почеле да се крећу узлазном линијом, што ће се нарочито одразити у Дадинцу до 1941. године, а у Јастрепцу од 1941. године па на даље.

Идеја Милтена Стаменковића, званог Гредел, првог мештанина села је уродила плодом, па је он по одобрењу надлежног министра школа завештао деци свога села (своје деце није имао) своју кућу, која је 1932. године постала прва јастрепачка школа. То је деци донело много радости, што више неће одлазити у суседна села ради стицања писмености, што се може сматрати највећим достигнућем Јастрепца у ондашњој Краљевини Југославији.

Овај велики Јастрепчанин (Гредел) није се задржао само на овој хуманој акцији, већ је својим житељима поконио хектар своје земље, на којој су они формирали Ново гробље, па их је спасао великих мука, да више не одлазе по беспућу, пет километара ради сахрана и помена, јер им је сада све у средини села, још и поред пута.

Школа у Милтеновој згради је радила пуних осам година, тј. до 1940. године, а за то време Јастрепчани су од својих сопствених средстава изградили себи нову школу, данас по свим захтев има за просветне институције. Прва генерација основне школе у Јастрепцу, која је завршила школовање у јуну 1940. године, и на Видовдан добила сведочанства у новој школи, управо су ученици рођени 1929. године и то: Бранка Николић, Загорка Стефановић, Станојка Митровић, Душанка Стефановић, Живојин Николић, Сретен Игњатовић, Сретен Те-

рзић, Благоје Младеновић, Миодраг Стојановић и Александар Цветковић. Сем поменутих, требали су те године да заврше школовање још седморо њих, али из разноразних разлога то нису учинили.

Настава у школи није прекидана 1941. године, па је све до марта 1943. године било свих четири разреда, а 1942. године школу је пошађало преко 70 ученика. У марту 1943. године, школа је минирана, учионице су биле проваљене, па је тако сачекала дан ослобођења – 28.8.1944. године, а од тада па надаље и даље ради.

Први учитељи у Јастрепцу били су: Милорад Диманић и његова супруга, а 1934. године у Јастребац је дошао Лесковчанин Петар Пекић, који је понео високе оцене о свом службовању и људима чију је децу учио. Учитеља Пекић је заменио Душан Димитријевић, из Понора код Пирота, који је у Јастрепцу остао све до 1941. године, одакле је отишао у рат, па заробљен од Немаца, у заробљеништву је остао четири године. Њега је заменио Бора Стојичић, из Црне Траве, који је у јастрепачкој школи стекао пензију 1954. године. А, када је реч о школовању, иако релативно новијег датума, истиче се да је након четворогодишње основне школе, у Власотинцу, у ондашњој нижој гимназији, са малом матуром, након три разреда, био изузетно велики број ученика из Јастрепца.

Управо су школске године од 1947/48. до 1950/51. са малом матуром, а онда и обавезна још једна четврта година, школска 1951/52. за могући даљи упис у средње стручне школе и гимназију. Помињемо извештан број тих ђака пешака, на релацији Јастребац – Власотинце: Градимир Игњатовић, Станиша Младеновић, Јордан Николић, Невена Мило-

шевић, Стевана Митровић, Тихомир Митровић, Сретен Митровић, Боривоје Станимировић, Петар Станимировић, Сотир Костић, Ђура Здравковић, Драгољуб Здравковић, Јован Митровић, Сениша Илић идр. Многи од ових ђака касније ће стећи звања текстилних техничара, пољопривредних техничара, економиста, правника, грађевинских инжењера, машинских инжењера, војних лица идр, наравно и занатлија.

Несумњиво је да посебну пажњу, због свега што су радили и доживели, а нарочито што су први отишли на школовање, релативно далеко од Јастрепца, заслужују два Јастрепчанина: Александар Цветковић – Аца и, три године млађи, Андрија Митровић Андра. Потичу од родитеља земљорадника. Аца је завршио основну школу 1940. године у Јастрепцу, нижу гимназију 1944. године у Власотинцу, средњу пољопривредну школу у Краљеву 1949. године, а Пољопривредни факултет у Земуну, ванредно, 1972. године. Радни век је провео у струци и то махом у производњи (Власотинце, Лесковац, Брестовац, Лесковац). Изненада је преминуо када је већ имао припремљену монографију о Јастрепцу – Јастрепчанима. Андра га следи до, онда, више мешовите гимназије у Лесковцу, коју завршава 1953. године, а те године уписује и Медицински факултет у Сарајеву, где завршава прву годину, а остале у Београду. Након служења војног рока у Љубљани, остаје у Словенији, ради у месту Руше при Марибору, затим у Марибору, полаже специјалистички испит у Љубљани и постаје хирург опште хирургије. Са супругом добија близанце, кћи и сина, од којих и шесторо унучади.

САША ХАЦИ ТАНЧИЋ -

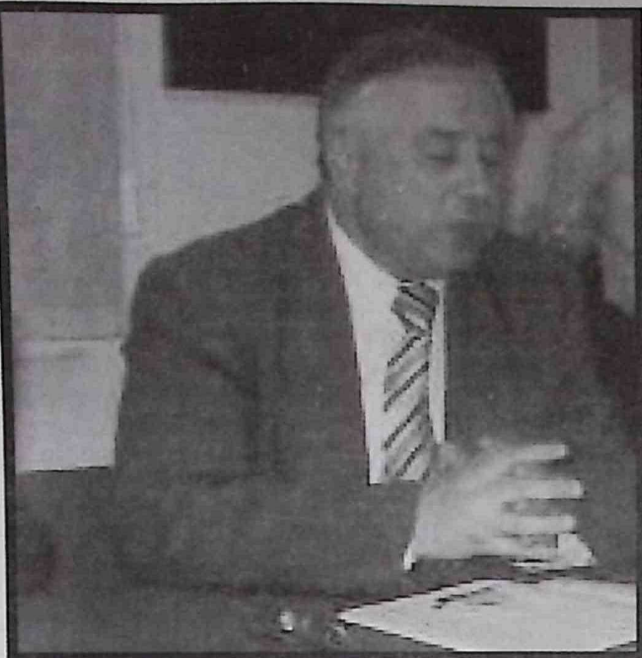
У свету превише је углова, кривуља и квадрата, но под бескрајном сенком вечног господара: круга.

„Црниловића круг“, Саша Хаџи Танчић

Почетком 2014. напустили су нас књижевни великани попут Светлане Велмар Јанковић, Габијела Гарсије Маркеса и Добрице Ћосића, а 15. маја овој групи бесмртника придружио се Саша Хаџи Танчић. За својих 66 година живота и преко 40 година стваралаштва, оставио је богат књижевни опус. Писао је приповетке, романе, поезију, кри-

тику и уређивао бројне књижевне часописе. Андрићеву награду, најзначајније признање које може добити приповедач код нас, добио је за збирку приповедака „Звездама повезани“ (1991). Хаџи Танчић је рођен у Лесковцу, а највећи део живота провео у Нишу. Мада је тим градовима посветио своје најбоље године, оставио је трага у култури и

других места југа Србије. Као писац и директор бројних културних установа, често је посећивао Власотинце, а као уредник часописа сарађивао је са појединим Власотинчанима. Између осталог 2008. године, када је уређивао часопис „Успехе“, и мени је понудио сарадњу. Упознали смо се у Галерији Културног центра, где је Хаџи Танчић говорио

ХОДОПИС

САБОРИШТЕ КАО СВЕТИЛИШТЕ

Нас осамнаесторо, пошли смо да Цер, комбијем, да се поклонимо сенима својих прехрабрих предака. Структура путника је разноврсна, од срењошколаца до пензионисаних официра, са заједничком нити која нас повезује – поштовање националне историје, поштовање њених темељних догађаја, какве су засигурно биле борбе за одбрану слободе и независности.

Мада је на обележавање 100. годишњице Церске битке, 19. 8, која се одвијала под покровитељством председника Републике, позвано и руководство општине, нико од његових представника (а председник има једног заменика, три помоћника, шефа кабинета, 11 чланова министарства тј. Већа, плус руководство Опш-тинске скупштине) није нашао за сврсисходно да пође и у име локалне самоуправе положи цвеће и поклони се онима који су пали за основне вредности сваке заједнице – очување самосталности, слободе и чисти. То је нашој делегацији умањило на званичности али је свакако додало на искрености и озбиљности. Уосталом, путовање је организовало Удружење 1912-1920, општина је платила превоз, а нека удружења и фирме су помогли донацијама (Лоза, Србија-промет, Пекара Сања, Пекара МГ, Предшколска установа) па су се стекли услови да све протекне у најбољем реду.

Зборно место, просторија „борачких организација“ била је и пре званичног поласка (у четири сата, баш у време трећих петлова) пуна. Нико од уписаних није омануо. Резервни мајор Ноке (од милоште прозван „Борац“), који као секретар успешно води пет борачких удружења, педантан и одговоран какав је, проверава списак путника. Потом га потписује и ставља печат – да се зна (манири официра нису још изашли из њега). Онда ставља капу српског старешине (шајкачу-шапку) и креће у помоћ осталима да потоваре џебану. Све је ту, још и понешто више, готово да се је свако потрудио да личним доприносом побољша провијант малој али одабраној чети.

„Путовање ће бити напорно, готово шест сати у једном правцу, идемо преко Београда, Руме и Шапца, према Лозници, до Текериша и Цера“ – упознаје нас Бата Симка, наш возач али и пријатељ, са којим смо већ имали неколико сличних путовања.

Наоружани добром вољом, нестрпљењем и важношћу дугоочекиваног датума, не дамо се заплашити. Драган Киви (вероучитељ који је, не само због тога, најорганизованији од свих нас (председник је Управног одбора Удружења 1912-1920)) вади поклоничку (државну) заставу, на којој је већ, на белом пољу, испод написа Кума-

ново 2012, Тумба 2013, дописао и Цер 2014, развија је и тако, најпре се прекрстивши, улази у комби. Он инсистира да на сваком од сличних путовања мора да пође неко од младих, како би се подстакло и подржало њихово интересовање за изучавање и упознавање властите историје. Овога пута повео је гимназијалца Јована, који се је већ истакао као историчар, учешћем и победама на више такмичења и конкурса.

Комби је кренуо, а Чале, најборбенији међу ходочасницима (још један мајор у резерви, ратник са више бојишта), вади чутурицу и наздравља за срећан пут. Даје је потом председнику Лозе, Срби, који такође не пропушта прилику да наздрави и благосиља. Круг се, затвара са пуковником (у пензији) Митићем, чије су торбе увек најпуније, а резерве најпотпуније. Кад занема сви се поуздамо у њега. Поред њих „на срченицу“, односно задњем реду седишта су Лале и (још један Ноке) Пижа. Они су солидарни са свима и слажу се у свему што се предложи или треда да се уради. Мада су на најнеудобнијем делу они не мењају, као да сваки од њих мисли: „моја је жртва на овом ходочашћу највећа и ја сам спреман да тај терет прихватим на себе“.

А пут широк, народни (да не кажемо братство-јединство) пружио се пред нама, пригрио се уз нас и нуди нам изазове, док се сунце тек стидљиво пробива и премрежава ноћ. У првом делу комбија је званичнији део дружине, „професорски клуб“ (Жикица (директор Гимназије) чији је деда, по коме и носи име, погинуо на Церу), пуковник (пензионисани) Ранђеловић, кустос Завичајног музеја Ноке Тричковић, професор Лима (председник Скупштине Удружења 1912-1920). Њима и ноћ не може ништа, њихов су непрестани разговор само паузе и изласци из комбија прекидали.

Када су паузе онда на сцену ступа наш другар Влајко (он носи титулу нашег економа и све се залихе препуштају њему на дистрибуцију). Он, једноставно, уме да убеди да узме храну и онај ко није гладан, да натера да попије и оног ко није жедан. А и ко пије због жеђи у оваквим приликама. Пије се због поштовања, због узбуђења, због убеђења да се данас ваља и мора се. Пије се и наздравља у оваквим

приликама и због мањка речи, због жеље да све протекне у најбољем реду, због речи које не умеју да се изрекну. Имамо срећу да су поред нас трезвењаци Бранко, Бора, Илке и Маре, који својим чудима технике бележе поступке осталих чланова.

После две паузе, око десет сижемо до испод Цера, испред раскрснице за Текериш. А тамо огроман бетонски крст са оцилима и путоказ који нам показује колико хиљада километара нам је потребно да прођемо ако наумимо да кренемо пут неке од белосветских метропола. Али ми смо стигли до центра на планети коме смо се запутили. Одавде до Текериша је неких два километара, које морамо да пређемо пешице. На десетине аутобуса, комбија и ауто полиција усмерава тако да осигура безбедност саобраћаја и људи.

Драган и Јован развијају заставу и наша група креће. Неки истрчавају из групе тек да камером и фотоапаратом забележе тренутак, а примећујемо да нас путем фотографишу и из других колона. Путем нас прати тишина, која се у оваквим приликама обично назива достојанственом. Као да смо сви помало уплашени и под посебним утиском, на месту које нико од нас до сада није походио. А одавно смо прижељкивали овакву прилику. Ноке „Потрошач“ (председник Општинске организације потрошача) нам признаје: „Кад сам први пут гледао филм 'Марш на Дрину', а гледао сам га више пута, пожелело сам да дођем овде, али никад ми се није пружила могућност за то“. Ми ћутимо, јер свако од нас носи сличну причу у себи – као да је Србија толико велика па нисмо стигли да обиђемо сва места која су нам важна. Уствари, жалосна је чињеница да смо заборављали и потискивали своју историју, те јој се, као и сваки понављач, сада враћамо са страхом и стидом. Али, кренуло је, учимо, учимо...

Успут нас прстижу велики аутомобили, они са затамњеним стаклима, очекује се да свечаности присуствују највиши представници државне власти. Најављени су и амбасадори више земаља.

И ево нас на Текеришу, стојимо испред Спомен-костурнице и бисти дичних војвода српских. Даље се не може. Пут који пресеца село, из правца Лознице већ је закрчен, чини се

ИСКРЕНИ ПОШТОВАЛАЦ ВЛАСОТИНЦА

о сликарству Ђорђа Васића Вађа. Узео је моје рукописе и рекао да ће ми се јавити ако процени да "моје писаније" нешто вреди. Тако сам објавио прву књижевну критику и постао пријатељ са једним афирмисаним књижевником. Касније почињем да откривам магију Хаџи Танчићеве прозе, што ме подстакло да пишем приказе његових књига. Најчешће смо се чули телефоном, јер се у позадини пријатељства провлачила његова болест због чега је избегавао путовања. Посебно се обрадовао мојој првој самосталној књизи и са задовољством је написао рецензију. У разговору је помињао и поздрављао своје старе познанике из Власотинца: Луку Крстића, Зорана Давинића и друге. Нарочито је ценио упорност Србе Такића, а од мене је тражио да му редовно доставим

нове бројеве "Власотиначког зборника" и "Нашег Власотинца". Чак је планирао да пише о стваралаштву Ђорђа Јанића, али "човек планира, Бог се смеје". Када бисмо поменули заједничког пријатеља Данила Коцића, редовно би говорио да је то "човек са неисцрпном стваралачком енергијом". Истински је поздрављао напоре Власотинца да из године у годину постаје препознатљиво на културној мапи Србије.

У збирци прича "Лепи гробови" Хаџи Танчић је објавио неколико прича о животу Црнотраваца, међу којима се естетским квалитетима издваја "Навоји". Инспирацију за ову приповетку добио је читајући етнографски запис самоуког, али не и неуког, етнолога Бранка Димића у "Лесковачком зборнику". Ја сам му рекао да Димић живи у Власотинцу након чега су успо-

ставили комуникацију. У истој књизи је прва приповетка посвећена животу и делу Христифора Црниловића - "Црниловића круг". Касније је Небојша Илић Илке почео да снима филм о Црниловићу, а ја сам му доставио Хаџи Танчићеву причу. Нажалост, Хаџи Танчић није стигао да погледа филм "Пустоод", али је у нашем последњем разговору био задовољан што је део пројекта. Хтео је да га лично упознам са Илкетом, међутим, срце је престало да куца.

Одласком Саше Хаџи Танчића ја сам изгубио пријатеља, саговорника и саветодавца, српска књижевност једног од бољих приповедача краја 20. и с почетка 21. века, а Власотинце човека који га је истински поштовао.

Саша З. Станковић

ХОДОПИС

десетак метара испод препознатљивог споменика, кога наткриљује соко са лаворовим венцем и клуну, се не може.

Неки од наших су ипак упорни да се што ближе примакну бини, Илке је већ набацио камеру на раме, а када се то деси онда за њега више нема препрека. Међутим, ми који би да по већ врелом дану избегну гужву и гурање, тражимо заштиту у мршавом хладу једне олијале шљиве. „И овде је воће омануло“, коментаришемо, па се сетисмо Чалетове чутурице и тога да би ваљало наздравити на овом светом месту. И свако, пре него што полије, одсипа по мало, за покој душа погинулих. Пристижу нове групе поклоника, и по њиховим транспарентима, заставама, говору, натписима на мајицама... закључујемо да их има доста из „преко Дрине“, која нам је одмах ту, иза брда. Браћа наша, са којима делимо исту судбину, гласнији су и одлучнији од нас, они се тискају даље, тек они старији и жене

остају ту поред нас, а и ту је већ готово све попуњено, а нови људи и даље пристижу. Пут којим смо дошли већ је крцато пун, колоне новопристиглих заустављају се све даље од централног дела.

Тачно у 11 сати почиње званични програм, патријарх Иринеј и владика шабачки Лаврентије служе помен. До нас долази тек ехо онога што је приређено за ову прилику. Обраћа се и председник Републичке владе Вучић. Вешт у наступу, зна да изабере праве речи, неке нам остају у ушима: „Сан ратника са Цера постао је и наш сан, да од земље за коју је вредело умрети направимо земљу за коју вреди живети“... и још:

„Много смо времена и као народ и као држава, потрошили на погрешне одлуке, режиме и ратове... Време је за нашу жртву и наш напор, спремни смо да освојимо свој Текериш и свој Цер...“!

После званичног програма, делегације, међу њима и наша, полагају цвеће крај споменика. Пошто је видљиво да ће тај део да траје најдуже, покушавамо да се спустимо подно споменика и направимо снимке, како би се он видео у целости. Неки руски официр не може да се одбрани од знатижељника који би да се сликају баш са њим. Ниже од споменика је изложба наоружања, која такође изискује напор фотографа. Многи су се већ размилели по штандовима,

хтели би нешто да понесу кући, за успомену - Ноке Борац својој колекцији шапки додаје још једну, Срба купује лицидерска срца, каже: „Никад се не зна“, Тричковић је огладнео, па се већ докопао плескавице, а она танка (неје му овој Лесковац) да се провиди на сунцу. Налећемо на Бранка, који нам се хвали да је своје Писмо српског ратника поклатио кустосу музеја Јадра и представници туристичке организације. Зауврат је добио књигу о Церској битки, коју он, посвећен сакупљању разноврзних публикација, љубоморно стиска, готово да не можемо ни да је погледамо. Неколико шатри је пуно људи, граја као да достиже кулминацију, као да се чека да оду званичници па да музика распали.

Полако крећемо ка комбију. Чекамо га дуго јер не може да се пробије од гужве. Сумирамо догађаје и закључујемо да је долазак овде био прави потез, али да бисмо ипак морали чешће да се враћамо и обилазимо сва та наша зборишта и духовна и народна светилишта, из којих црпимо свој идентитет, своју самосвојност и из којих сабирамо снагу за тешке изазове свакодневнице. Пошто је међу нама неколико планинара одмах се јавила идеја да се организује вишедневни планинарски марш и обиђу знаменитости западне Србије.

У комбију више нисмо причљиви као при доласку, што од умора, што од потребе да саберемо утиске. Кући смо стигли са првим мраком, дочекала нас је безбрижна и забаве жељна омладина, која је тек почела да се окупља по кафићима расејаним дуж чаршије. Поздрављамо познанике, који нам љубопитљиво прилазе и распитују се о нашем путовању. Исто-варујемо из комбија оно што нам је преостало и на растанку обећавамо да ћемо се врло брзо опет окупити.

Срба Такић

ПОКЛОНИЧКО ПУТЕШЕСТВИЈЕ ПО МАНАСТИРИМА БАЧКЕ И СРЕМСКЕ ЕПАРХИЈЕ

У организацији Удружења Поштовалаца Свете Горе Атонске-Власотинце, 13. и 14. септембра, око педесетак поклоника из Власотинца, Лесковца и Ниша је имало прилику да посети манастире бачке и сремске епархије и да се поклони њиховим светињама.

Након целоноћне вожње аутобусом, поклоници у стигли прво у манастир Ковиљ, где су присуствовали Светој литургији која је служена у новом параклису Светих Отаца Атонских. Иначе према предању манастир Ковиљ је у 13. веку основао Св. Сава и посвећен је Светим Архангелима. У монументалном главном храму, сазиданом од камених тесаника у 18. веку се налазе гробна места са јаким лепим надгроб-

За овогодишње путовање предвиђена је била посета 6 манастира саграђених углавном у централном и источном делу Фрушке Горе. Први је посећен манастир Јазак где се чувају мошти Светог цара Уроша као и део моштију Свете Анастасије Римљанке. За време боравка у манастирској цркви посвећеном Ваведуњу Пресвете Богородице, док су поклоници са великим поштовањем целивали кивоте

ним плочама од црвеног камена архимандрита Јована Рајића, писца познатог катихизиса, као и гробови генерал-мајора Теодора фон Станисављевића, првог команданта шајкашког батаљона и Марије, супруге Ђорђа Стратимировића.

Након Ковиља, иако то није било предвиђено планом путовања, захваљујући промислу Божијем и брату Саши (кога су чланови нашег Удружења упознали за време радног боравка у манастиру Хиландару) посећен је новоподигнути манастир Васкрсења Христовог у Каћу. Лепота простора и новосаграђених објеката као и љубавност сестринства тешко да су неког од поклоника оставили равнодушним.

После непуног часа вожње кроз бачку равницу и Српску Атину стигло се и до Сремских Карловаца-најважнијег духовног и културног средишта Срба у некадашњој Хабзбуршкој монархији. Саборна црква, велелепне грађевине Патријаршијског двора, Стефанеума, богословије, Гимназије на подневном сунцу су зрачиле су својом пуном лепотом. Мали предах уз кафу, који гутљај бермета и парче укусног кулфа су били довољни као телесно укрепљење неопходно за наставак пута према фрушкогорским манастирима.

Срби су у Срему присутни још од средњег века, а забележено је да је још у 15. и 16. веку на подручју Фрушке горе постојало 35 српских православних манастира који су уживали заштиту и помоћ пре свега српских деспота који су владали овим просторима.

ових светитеља, побожној атмосфери посебну лепоту је давало је и појање песама и тропара чланова нашег Удружења.

С обзиром да се налази релативно близу Јаска, следећи је посећен манастир Врдник, смештен у истоименој бањи. Манастир Врдник се први пут помиње 1566. године. Познат је и као Сремска Раваница. У њему су се чувале мошти Светог кнеза Лазара од 1811. до 1942.

После паузе за ручак, аутобус са поклоницима је кренуо ка главној дестинацији-манастиру Великој Ремети који је према предању основао краљ Драгутин. Данашњи старшина манастира архимандрит отац Стефан један је од најпознатијих духовника у Србији. Већ од првог тренутка сусрета са њим, наши путници су осетили његово гостопримство и несебично пастирско старање. У манастиру се након бденија коначило, а сутрадан присуствовало Светој литургији која се свакодневно служи у манастиру. После Свете Литургије, у препуној манастирској трпезарији је приређена трпеза љубави, када су сви присутни осим телесне хране, укрепљени и живим речима утехе нашег оца домаћина.

На расанку као благослов домаћини су даривали својим гостима неколико пакета душекорисних књига.

Другог дана посећени су Манастир Крушедол, најзначајнији на Фрушкој гори чија Благовештенска црква чува мошти светитеља светородне лозе Бранковића, тела патријараха Арсенија III Чарнојевића и Арсенија IV Шака-

бенте, митрополита Исаије Ђаковића, краља Милана Обреновића, кнегиње Љубице, грофа Ђорђа Бранковића војводе Стефана Шупљикца. затим и манастир Гретег - задужбину Змаја Огњеног Вука, земаљско обиталиште познатог академика, историчара Илариона Руварца.

За крај поклоничког путовања остављен је манастир Ново Хопово, који је по својој архитектури, просветној улози, богатој историји један од најзначајнијих

српских манастира, где је поклоњење његовој највећој светињи моштима Светог Теодора Тирона изазвало је посебну духовну радост код наших људи.

На крају су се наши ходочаственици, иако уморни од пута, радосни и задовољни, духовно ојачани, богатији за још једно необично искуство боравка у православним светињама вратили у Власотинце, носећи благослов својим домовима.

Драган Д. Видосављевић

ПРАВОСЛАВЉЕ У ЗЕМЉИ ГУАНЧИЈА

Канарска Острва чини 12 великих и велики број малих острва у Атлантском океану, близу афричке обале. Архипелаг припада Краљевини Шпанији и има око 1.500.000 становника. Највеће острво је Тенерифе површине 2034 квадратних километара са 900.000 становника. Због умерене и уједначене температуре ваздуха, на острву је вечно пролеће. Престоница острва је град Санта Круз са око 200.000 становника.

Према легенди Тенерифе, као и остала Канарска острва су остаци Атлантиде. Када су Шпанци у 15. веку почели да освајају ова острва, затекли су домородачка племена чудне расе. Назвали су их Гуанчи. Иако су живели као пећински људи, без артикулисаног говора, без религије, имали су краљеве и краљевску лозу. Били су изузетно високи, плавокоси и светлих очију, за разлику од других раса у окружењу. Нажалост, шпански конквистадори су их истребили.

Још пре поласка на Канаре, сазнао сам да на Тенерифима постоји мала православна заједница. Трагајући по интернету сазнао сам да у Санта Крузу постоји црква која је поред Ваведуње Пресвете Богородице, посвећена нашем Светом Сави. Са жељом да их посетим, у име свих Власотинчана понео сам им на дар неколико лепих монографија о Светој Гори и нашем Власотинцу. За време боравка на острву упознао сам ипођакона Мануела Мендеза, православног Шпанца, чија ме је ревност за Православље и љубав према нашој Српској православној цркви, нашем патријарху, нашим светитељима, дубоко ганула.

Још више ме је ганула и његова исповест да православаци у Санта Крузу, који се могу готово на прсте избројати, немају свој храм већ се окупљају у неким неадекватним закупљеним просторијама. У прилог овој причи иде још више и жртва оца Жоан Гарсија, викара за шпанске земље нашег владике западноевропског Луке, који долазећи чак из Барселоне да служи у Санта Крузу, у путничком коферици са собом све потребно за Свету литургију.

Након повратка у Србију и Власотинце, моју жељу и предлог да на неки начин помогнемо и дамо подршку нашој православној браћи у Санта Крузу, на Канарским острвима, чланови нашег Удружења Поштовалаца Свете Горе Атонске су радосно прихватили. Убрзо смо својим прилозима сакупили одређена средства, купили и тамошњој Цркви даривали богослужбени комплет за Свету Литургију – путир, дискос, звездицу, коплје и лажицу, за шта су нам они, по речима брата Мануела, бескрајно благодарни.